

Муаллиф: Шайх Фазл Илоҳий
Мутаржим: Абу Жаъфар ал-Бухорий

Расулуллоҳ севгиси ва унинг аломатлари

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм

КИРИШ

Шубҳасиз барча ҳамдлар Аллоҳга хосдир. Биз Унга ҳамдлар айтиб, Ундан ёрдам ва мағфират сўраймиз. Нафсимизнинг ёмонликлари ва ёмон амалларимиздан Унга сиғинамиз. Аллоҳ ҳидоят қилган кимсани адаштирувчи, адаштирган кимсани ҳидоят қилгувчи зот йўқдир. Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ ва Унинг шериги ҳамда тенги йўқ эканига, Муҳаммад Унинг бандаси ва пайғамбари эканига гувоҳлик бераман. Унга, унинг оиласи, саҳобалари ва унга яхшилик билан эргашган барчага салавоту саломлар бўлсин.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни барча махлуқлардан кўра кўпроқ суюш, бандаларнинг бурчи эканлигида ҳеч шубҳа йўқдир. Бунинг дунё ва охират ҳаётида катта ижобий самаралари бор. Бироқ, расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам севгисини даъво қилган айрим шахслар меъёрдан ошаётган бўлсалар, айримлари бу муҳаббатнинг маъносини ўта тор олмақдалар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюшнинг аҳамияти, самаралари ва ҳақиқий маъноси ҳақида аввало ўзимни, сўнгра дўстларимни огоҳ қилиш ҳамда шуурларининг очилишида ёрдамчи бўлиши учун, Буюк Аллоҳнинг мадади билан, қуйидаги саволларга жавоб изламоқчи ҳамда бу мавзунини муфассалроқ очмоқчи бўлдим:

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюшнинг ҳукми нима?

Бу севгининг дунё ва охиратдаги самаралари нима?

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюш аломатлари нима?

Саҳобалар –Аллоҳ улардан рози бўлсин- ҳаётида бу аломатлар қандай зоҳир бўлар эди?

Ва биз қандай ҳолатдамиз?

Бу мавзунини уч баҳсда, қуйидагича қаламга олдим:

Биринчи баҳс: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни бутун махлуқлардан ортиқ суюшнинг зарур экани.

Иккинчи баҳс: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюш самаралари.

Учунчи баҳс: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюш аломатлари.

Ушбу рисола аслида, Қудратли Аллоҳнинг лутфи билан, илк Саудия Арабистони Умумхавфсизлик Бўлими қошидаги Диний Ишлар Доираси тарафидан ҳафтаномада босилиб чиққан, уни баъзи нашриётлар нақл этиб босган эдилар. Шунинг учун мен, уни қайта кўриб чиқдим: янги қўшимчалар қўшдим, тузатишлар киритдим.

Буюк ва қудрати чексиз бўлган Аллоҳ таолодан ушбу қилган ишимни Ўз ризолигига етиш учун васила, менга ва бунини ўқиган китобхонларга молу дунё ва

фарзандлар наф бермайдиган бир кунда фойдали қилишини, барчамизга Ўзини ҳамда пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюшни насиб этиши ҳамда мангу неъматлари бўлган жаннатига у билан бирга киритиб, марҳаматлар қилишини сўраймиз. У Аллоҳ – барча нарсани эшитувчи ва дуоларни қабул қилувчи Зотдир!

Аллоҳ таоло пайғамбаримиз, Унинг оиласи, саҳобалари Унга яхшилик билан эргашган барчага салавоту саломлар ва баракотлар йўлласин!

БИРИНЧИ БАҲС:

РАСУЛУЛЛОҲ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМНИ БАРЧА МАХЛУҚОТДАН ОРТИҚ СУЮШНИНГ ЗАРУРАТИ

Табиийки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюш иймоннинг бир парчаси эканида ҳеч шубҳа йўқдир. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни жон, ота-она, фарзанд, оила аъзолар, молу дунё ва барча инсонларни севгандан кўра кўпроқ суюш зарур эканини ифода этган жуда кўп нас – оят ва ҳадислар бор. Уни бундай суймаган банда ўзини дунё ва охиратда Аллоҳнинг азобига гирифтор қилади. Қуйида бу нассларнинг баъзиларини эслатиб ўтмоқчимиз:

А – Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни жонимиздан ҳам ортиқ суюшимизнинг зарурати

Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ Абдуллоҳ ибн Ҳишом розияллоҳу анҳудан нақл қилди: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга эдик. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўша пайтда Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳунинг қўлларини ушладилар. Умар розияллоҳу анҳу: "Эй Аллоҳнинг расули! Мен сизни ўз жонимдан бошқа барча нарсадан кўра яхши кўраман!"- деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Жоним қўлида бўлган Зот номига қасам ичиб айтаманки, мени ўз жонингиздан ҳам ортиқ суймагунингизча бўлмайди!"- дедилар.

Шу заҳоти Умар розияллоҳу анҳу: "Мана ҳозир Аллоҳга онт ичиб айтаманки, Сизни ўз жонимдан ҳам ортиқ суймоқдаман" деганида расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Мана энди бўлди, эй Умар!"- дедилар (Имом Бухорий ривояти: 6632, 11 / 523).

Машҳур олим Авний раҳимаҳуллоҳ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: "Жоним қўлида бўлган Зот номига онт ичиб айтаманки, мени ўз жонингиздан ҳам ортиқ суймагунингизча бўлмас!" сўзларини "Иймони комил бўлмас", "Мана энди бўлди" деган сўзларини эса: "Иймонингиз камолига етди" дея тафсир қилди ("Умдатул-қорий", 23 / 169).

"Жоним қўлида бўлган Зот номига онт ичиб айтаманки" жумласининг диққатни жалб этган томони, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қасам ичишларидир. Зотан, қасам ичмасе ҳам айтган барча сўзлари тўғри бўлган зотнинг сўзлари, қасам ичганидан сўнг қандай бўлиши мумкин?! Чунки қасам, айтилган сўзнинг маъноларини яна ҳам таъкидлаш учун истеъмол қилинади ("Умдатул-Қорий", 1 / 143).

Б - Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни ота-она ва фарзанддан ҳам ортиқ суюшнинг зарурати

Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: "Жоним қўлида бўлган зотга онт ичиб айтаманки, сизлардан бирингиз мени отаси ва фарзандидан ортиқроқ суймагунича тўла иймон келтирган бўлмас" (Имом Бухорий: 14; 1 / 58).

Кўриниб турганидек, ростгўйлиги тасдиқланган Зот қасам ичмоқда (Унга сававоту саломлар бўлсин).

Ажабо, она ҳам (ҳадисда зикри келган) "ота" сўзининг маънолари остига кирадими ёки йўқми? Ҳофиз ибн Ҳажар раҳимахуллоҳ бу саволга қуйидагича жавоб берган: "Агар "волид" сўзи билан фарзанди бўлган кимсани қасд қилинаётган бўлса, маъно умумийдир. Бошқача қилиб айтсак, икки зиддан бирини зикр қилиш билан кифояланилганидек, бу ерда ҳам мисол ўлароқ келтирилган бир исмдан, бутун севимли инсонлар назарда тутилгандир. Яъни, барча қийматли махлуқлардан ҳам ортиқ суймагунча...", демакдир" (Фатхул-Борий, 1 / 59).

В – Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни ўз жуфти, мол-дунёси ва бутун махлуқлардан ҳам ортиқ суюшнинг зарурати

Имом Муслим раҳимахуллоҳ Анас розияллоҳу анҳудан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу сўзларини ривоят қилди: "Банда Мени жуфти, мол-дунёси ва барча инсонлардан кўра ортиқ суймагунча комил мўъмин бўлмас!" (Имом Муслим ривояти: 69, 1 / 67. Ушбу ҳадисни айни шаклда Ҳофиз Абу Яъло ўз "Муснад"ида ривоят қилди: 3895; 7 / 8).

Г – Бирон бир махлуқни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ортиқ суйган кимсага таҳдид

Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло ота, фарзанд, жуфт ёки қариндош-уруғидан биронтаси, тижорати ёки турар-жойларини Аллоҳ таоло, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва Аллоҳ йўлида жиҳод қилишдан кўра ортиқ севган кимсани илоҳий жазо билан кўрқитмоқда: **"Айтинг: Агар оталарингиз, фарзандларингиз, қариндошларингиз, жуфтларингиз, уруғингиз, эришган бойлигингиз, инқирозга юз тутишидан кўрққан тижоратингиз ва рози бўлган турар-жойларингиз Аллоҳ, Расулуллоҳ ва Аллоҳ йўлидаги жиҳоддан кўра севимлироқ бўлса, Аллоҳ амри (азоби)ни олиб келгунича кутинг! Аллоҳ фосиқ қавмларни ҳидоят қилмас!"** (Тавба: 24).

Ҳофиз ибн Касир раҳимахуллоҳ ушбу оятни: "Яъни, Аллоҳ, Расулуллоҳ ва Аллоҳ йўлидаги жиҳоддан севимлироқ бўлса, бунинг бошингизга келтирадиган жазосини кутинг!"- дея тафсир қилди (Рофиъий "Мухтасару ибн Касир", 2 / 324).

Мужоҳид ва Ҳасан раҳимахуллоҳлар Аллоҳ таолонинг "Аллоҳ ўз амри (азоби)ни олиб келгунича" оятини: "Дунё ёки охиратда унинг жазосини кутингиз!" дея тафсир қилдилар (Қуртубий, 8 / 95-96).

Буюк аллома Замахшарий раҳимахуллоҳ ушбу оят тафсирида: "Бу ояти карима жуда ҳам оғир ҳукми ўз ичига олган. Бундан кўра оғирроқ ҳукми ўз ичига олган бошқа бир оятни кўрмайсиз"- деди (Кашшоф, 2 / 181).

Имом Қуртубий раҳимахуллоҳ эса: "Ояти каримада Аллоҳ ва Унинг расулини суюшнинг фарз эканига ҳужжат бор. Бу ҳукмга барча уламолар яқдил фикр билдирганлар. Ўзига хос бу муҳаббат, севилган барча нарсдан олдин келиши шартдир"- деди (Қуртубий, 8 / 95. Шайх Абу Бакр Жазоирий "Айсарут-Тафасир"2 / 177).

ИККИНЧИ БАҲС: РАСУЛУЛЛОҲ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМНИ СУЮШНИНГ САМАРАЛАРИ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бизнинг севгимизга эҳтиёжи йўқ эканини айтишга ҳожат бўлмаса керак. Бизнинг севгимиз унинг мақомини

кўтармаганидек, севмаслигимиз унинг мақоми ва шарафини пасайтирмайди. Қандай ҳам пасайтирсин? Ахир у - Оламлар Роббиси суйган банда-ку!!

Бундан ташқари, ундан ўрнак олиб эргашган кимсани Аллоҳ яхши кўради ва гуноҳларини кечиради: . «**Айтинг** (эй Муҳаммад): «**Агар Оллоҳни севсангиз, менга эргашинглар. Шунда Оллоҳ сизларни севади ва гуноҳларингизни мағфират қилади. Оллоҳ (гуноҳларни) мағфират қилгувчи, меҳрибондир**». (Оли Имрон: 31).

Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва салламнинг муҳаббатидан уни суйганларгина фойдаланиб, дунё ва охиратдаги бахт-саодатни кўлга киритадилар. Шу ерда бу бахтиёрликни тафсилоти билан баён қилиш учун мисоллар келтирсак фойдадан холи бўлмаса керак.

1. Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва салламни суюш, иймон лаззатини кўлга киритиш сабабларидан биридир.

Қудратли Роббимиз иймон лаззатини кўлга киритиш учун сабаблар шодасини териб кўйди. Улардан бири - Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва салламни Борликдаги барча мавжудотдан кўра ортиқроқ суюшдир. Имом Бухорий ва имом Муслим раҳимаҳумаллоҳлар Анас розияллоҳу анҳудан қилган ривоятларида Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам шундай дедилар: "Уч хислат борки, улардан биронтаси кимда бўлса, у одам иймон лаззатини топади: Аллоҳ ва расулини бошқалардан кўра кўпроқ суймоқ, севган кишисини Аллоҳ учун севмоқ ва оловга ташланишини ёқтирмаганидек куфрга қайтишни ёқтирмаслик" (Имом Бухорий, 16; 1 / 60; Имом Муслим: 43; 1 / 66. Бу ерда келтирилган лафз Имом Бухорийникидир).

Уламолар айтган сўзларга қараганда, иймон ҳаловатини топишнинг маъноси – ибодатлардан лаззат олиш, дин йўлидаги машаққатларга сабр қилиш ва буни дунё манфаатларидан устун кўриш, демакдир (Нававий шарҳи, "Фатҳул-Борий": 1 / 61).

Аллоҳим! Эй Оламлар Роббиси, бизни бу ширин меванинг тотидан маҳрум этма!

2. Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва салламни суйган у билан охиратда бирга бўлади

Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва салламни суйган банда охиратда, албатта, у билан бирга бўлади.

Имом Муслим раҳимаҳуллоҳ Анас розияллоҳу анҳудан нақл қилган ривоятда шундай дейилади: "Бир одам расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурига келиб: "Эй Аллоҳнинг расули, Қиёмат қачон бўлади?", деб сўради. Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам: "Қиёмат учун нимани ҳозирладинг?"- дедилар. Ҳалиги одам: "Аллоҳ ва расулига бўлган севгини!"- деб жавоб берди. Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам: "Ҳеч шубҳа йўқки, сен суйганларинг билан бирга бўласан"- дедилар". Анас розияллоҳу анҳу: "Ислом динини қабул қилган кунимиздан буён Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва салламнинг "Ҳеч шубҳа йўқки, сен суйганларинг билан бирга бўласан" деб айтган сўзларидан севинганимиздек севинмаган эдик", деди.

Анас розияллоҳу анҳу: "Мен Аллоҳ, Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам, Абу Бакр ва Умар розияллоҳу анҳумоларни яхши кўраман. Менинг қилган амалларим уларнинг қилган амаллари олдида арзимас бўлсада, улар билан бирга бўлишни орзу қиламан"- деди (Имом Муслим, 2639; 4 / 2032 – 2033. Бунга ўхшаган бир ҳадисни имом Бухорий ҳам ривоят қилди. Қаранг: 6167; 10 / 553).

Имом Бухорий ва имом Муслим келтирган бошқа бир ривоятда Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анху шундай деди: "Бир одам Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг ҳузурига келиб: "Эй Аллоҳнинг расули, бир жамоани яхши кўришига қарамай улардек яхши амалларни қила олмаган одам ҳақида нима дейсиз?"- деб савол берди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: "Киши ўзи суйган одамлар билан бирга бўлади", деб жавоб бердилар" (Имом Бухорий: 6169; 10 / 557; Имом Муслим: 2640; 4 / 2034. Ҳадис лафзи имом Бухорийникидир).

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг: "Киши ўзи суйган одамлар билан бирга бўлади" дейишларидан мақсад: "У билан жаннатда бирга бўлади", демакдир (Умдатул-Қорий, 22 / 197).

Аллоху Акбар! Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни суйган кимсанинг мукофоти нақадар катта экан-а!!

УЧИНЧИ БАҲС: РАСУЛУЛЛОҲ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМНИ СУЮШ АЛОМАТЛАРИ

КИРИШ

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни суюшнинг бир неча аломатлари бор. Уламолар ушбу мавзу ҳақида баъзи фикрларни билдирганлар. Масалан, Қози Иёз раҳимахуллоҳ шундай деган: "(Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам)нинг суннатига ёрдамчи бўлиш, шариатини ҳимоя қилиш, унинг ҳаётлик даврида ҳузурига шошилиб, унинг йўлида жонини фидо ва бойликларини сарф қилиш Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни суюшлиқдандир." (Нававий шарҳи: 11/16).

Ҳофиз ибн Ҳажар раҳимахуллоҳ шундай деди: "Мазкур муҳаббатнинг аломатларидан бири қуйидаги ҳолатда маълум бўлади. Имконида бўлган бир мақсади билан, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни кўришдан маҳрум қолиш ўртасида танлов ихтиёри берилган одам, агар Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни кўришдан маҳрум қолмасликни танласа, унинг муҳаббати самимийдир. Йўқса, самимий эмасдир. Бу топиш билан йўқотиш (маҳрум бўлиш)гагина чекланган эмас. Балки бунинг мисоли Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг суннатига ёрдамчи бўлиш, шариатини ҳимоя қилиш, унга муҳолиф бўлганларни бартараф қилишда ҳам кўринади. Яхшиликка буюриб, ёмонликдан қайтариш ҳам, шу жумладандир" ("Фатҳул-Борий", 1 / 59).

Аллома Авний раҳимахуллоҳ шундай деди: "Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламга итоат қилишни хоҳлаш ва Унга хилоф бўлган ишларни тарк этиш - Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни суюш аломати эканини унутманг. Ҳолбуки бу, Ислому фарзларидан биридир" ("Умдатул-Қорий": 1 / 144).

Уламоларнинг мазкур сўзларидан Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламга бўлган муҳаббат аломатларининг баъзилари қуйидагилар эканининг ҳулосасига боришимиз мумкин:

1. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни кўриш, унинг суҳбатидан баҳраманд бўлишни севиш ва ундан маҳрум қолишни ўзи учун сеvimли энг қимматли нарсани йўқотишдан кўра оғирроқ мусибат деб билиш.

2. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам учун жони ва молини фидо этиш учун доимо тайёр туриш.

3. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг буйруқларига итоат қилиб, таъқиқларидан узоқ бўлиш.

4. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг суннатларини амалга оширишда ёрдамчи бўлиш ва Унинг шариатини ҳимоя қилиш.

Ўзида ушбу аломатларни кўрган инсон Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга бўлган муҳаббатга муваффақ қилган Аллоҳга ҳамд айтсин ва ундан бу муҳаббатда мудом қолиш учун сабот беришини сўрасин. Бу муҳаббатдан бутунлай ёки қисман маҳрум бўлган инсонлар эса, на фарзанд ва на мол-дунё фойда бермайдиган ўзгача бир кунга етиб келишдан аввал, ўзини ҳисоб-китоб қилсин! Зеро, у кунда банданинг қилган ҳар бир амали ошкор бўлади. Шундай экан, у Аллоҳ ва мўъминларни алдаш у ёқда турсин, алдашни хаёлига ҳам келтирмасин! Чунки, Аллоҳ таолони алдамоқчи бўлган кимсалар ўзларинигина алдайдилар. **«Улар Оллоҳни ва иймонли кишиларни алдамоқчи бўладилар ва ўзлари сезмаганлари ҳолда фақат ўзларинигина алдайдилар.»** "Аллоҳ ва мўъминларни алдамоқчи бўладилар, бироқ, ўзларидан бошқасини алдамаслар. (Шундай бўлсада) буни билмайдилар" (Бақара: 9).

Қудратли Аллоҳнинг мадади билан саҳобаларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга бўлган муҳаббатларини қоғозга тушураётган эканман, биз мусулмонларнинг ҳозирги ҳолимизга ҳам бир назар ташлаб ўтмоқчиман. Шояд Аллоҳ таоло ҳолимизни ислоҳ этиб, бизни тўғри йўлга йўлласа. Ҳар бир аломатни алоҳида бир сарлавҳа остида келтиришга ҳаракат қиламан.

Биринчи аломат:

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кўриш ва унга суҳбатдош бўлишни орзу қилиш ҳамда булардан маҳрум бўлишни дунёдаги энг қимматли нарсадан маҳрум қолишдан кўра оғирроқ мусибат деб билиш

Маълумки, инсоннинг орзу қилиб, севиши мумкин бўлган катта нарса – суйган кимсани кўриш ва унинг суҳбатидан баҳраманд бўлиш бахтига муяссар бўлишдир. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйган ҳар бир одам, шубҳасиз, Уни кўриш ва Унинг суҳбатида иштирок этишни орзу қилади. Дунё ва охирада У билан бирга бўлишни умид қилади. Бундай бахтга эришишни бутун иштиёқи билан кутади. Агар бу бахтиёрлигига дунё неъматларининг барчасини қиёсланса, у бу бахтни танлайди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ғурурли юзига боқиб севинса, суҳбатдош бўлиш билан саодат шуурини ҳис этади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кўриш ва унга суҳбатдошликдан маҳрум қолиш кўрқуви уни қайғуга солади, Ундан узоқда қолиш, унинг кўзларидан ёшларни оқизади.

Қуйида, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган кимсаларнинг лол қолдирувчи баъзи ишларини қаламга оламиз:

1.Абу Бакр ас-Сиддиқ розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга ҳижрат қилишини эшитгани он, кўз ёши тўккани

Имом Бухорий раҳимахуллоҳ онамиз Оиша розияллоҳу анҳодан ушбу ривоятни келтирди: "Кунларнинг бирида пешин иссиғи куйдирган бир пайтда бир киши Абу Бакрга: "Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бошини ўраб келмоқдалар", деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай вақтда бизникига келмас эдилар.

Абу Бакр розияллоҳу анҳу: "Ота-онам Унга фидо бўлсин! Аллоҳга қасамки, Уни бу вақтда келишга ўта муҳим бир иш мажбур қилган бўлса керак"- деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам етиб келиб, кириш учун изн сўрадилар. Абу Бакр розияллоҳу анҳу унга изн берди. Расулуллоҳ соллаллоҳу

алайҳи ва саллам Абу Бакр розияллоҳу анҳуга: "Ёнингизда ким бўлса, ташқарига чиқаринг!"- дедилар. Абу Бакр розияллоҳу анҳу: "Отам Сизга фидо бўлсин, ёнимда бўлганларнинг барчаси Сизнинг оилангиздир"- деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Ҳижрат қилиш учун менга рухсат берилди", дедилар. Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг: "Отам Сизга фидо бўлсин! Мен ҳам сиз билан бирга бўламанми?", деб берган саволига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Ҳа"- деб жавоб бердилар" (Имом Бухорий: 3905; 7 / 231).

Абу Бакр розияллоҳу анҳу ушбу сафарнинг машаққат ва таҳликаларини жуда яхши биларди. Бироқ, бу унинг Расулуллоҳ оллаллоҳу алайҳи ва саллам билан ҳамроҳликка на заррача таъсир кўрсатди ва на унга бўлган муҳаббатини камайтира олди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг истагига ижобий жавоб берганини эшитган пайтда, кўзларидан севинч ёшлари оқа бошлади.

Ҳофиз ибн Ҳажар раҳимаҳуллоҳ деди: "Ибн Исҳоқ ривоятида шундай зиёда бор: "Оиша розияллоҳу анҳо: "Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг йиғлаганини кўрдим. Мен шу пайтга қадар севинчдан одам йиғлайди деб ўйламас эдим"- деди" ("Фатхул-Борий", 7 / 235. Ибн Ҳишом, "ас-Сийратун-набавийя", 2 / 93).

2. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнларига келиши сабабли ансор-мадиналикларнинг севиниши

Ансор киром Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юртларига ҳижрат қилгани ва у зотни кутиб олиш хабарини шавқ билан эшитдилар. Сунан-ҳадис ва сийрат китоблари уларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кутиб олиш шавқлари ва улар ҳузурига келишлари сабабли севинчларини тасвир этган ифодаларни бизга қадар етказди. Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ Урва ибн Зубайр розияллоҳу анҳудан Расул Акрам соллаллоҳу алайҳи ва салламни Мадинанинг ташқарисидаги Ҳаррада қандай кутганларини нақл қилмоқда. Унинг ривоятида шу жумлалар бор:

"Мадинадаги мусулмонлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Маккадан чиққанликларини эшитган эдилар. Шунинг учун ҳам улар, ҳар куни Ҳаррага чиқишар ва чошгоҳ ҳарорати қовурмагунича у ердан жилмас эдилар. Кунларнинг бирида узоқ кутганларидан кейин уйларига қайтдилар. Улар уйларига кириб бўлишгач, бир яҳудий яҳуд қалъаларидан бирининг устига нимагадир қараш учун чиқди ва олисдан саробларда гоҳ кўриниб, гоҳ кўринмай келаётган оппоқ кийимдаги Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва ҳамроҳини кўрди-да: "Эй араблар, сиз кутган соҳибингиз келмоқда!",- деб бор овози билан ҳайқиришдан ўзини тутта олмади.

Мусулмонлар зудлик билан қуролларини кўлга олдилар ва Ҳарранинг ортида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кутиб олдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам улар билан бирга ўнг тарафга қараб йўл олдилар ва Амр ибн Авф қабиласида қўноқладилар" (Имом Бухорий: 3906; 7 / 239).

Аллоҳу Акбар! Мадиналиклар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кутиб олиш учун нақадар шавқли ва самимий эдилар! Ҳар куни эрталаб Ҳаррага чиқишар ва чошгоҳ ҳарорати қовургандагина уйларига қайтар эдилар!

Ибн Саъд раҳимаҳуллоҳнинг ривоятида: "чошгоҳ иссиқлари куйдирганидагина уйларига қайтар эдилар" жумласи ("ат-Табақотул-кубро", 1 / 233), Ҳокимнинг ривоятида эса: "Пешин иссиғи безовта қилмагунича кутиб турар эдилар" жумласи бор ("ал-Мустадрок", 3 / 11).

Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ансорлар тарафидан Мадинада қуйидагича кутиб олинганини ҳам ривоят қилди. Анас розияллоҳу анҳу деди: " Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳарранинг ён тарафида қўноқладилар. Сўнгра, ансорларга келганлари ҳақида хабар юбордилар. Хабарни эшитган ансорлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг олдига келиб, салом бердилар ва: "Ҳар икковингиз омонликда ва итоат қилинган ҳолда уловларингизга мининглар!"- дедилар.

Шундан сўнг, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва Абу Бакр розияллоҳу анҳу уловларига миндилар. Қуролланган одамлар уларни орқа томонларидан ўраб олдилар. Мадина аҳли "Набиюллоҳ (Аллоҳнинг пайғамбари) келдилар! Набиюллоҳ келдилар!" дейишарди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам йўлга чиқдилар ва Абу Айюб розияллоҳу анҳу хонадонининг яқинига етганларида тўхтадилар" (Имом Бухорий: 3911; 7 / 250).

Имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ Анас розияллоҳу анҳудан қилган ривоятга қараганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва Абу Бакр розияллоҳу анҳуни кутиб олиш учун беш юзга яқин мадиналик чиққан эди. Уларнинг ёнига етиб келган ансорлар: "Икковингиз ҳам омонлик ва итоат қилинган ҳолингизда юрингиз!"- дедилар ("ал-Фатхур-Роббаний ли тартиби Муснадил-имам Аҳмад ибн Ҳанбал": 155; 20 / 291. Ушбу ҳадисни имом Бухорий ҳам "ат-Тарихус-сағир"да ривоят қилди. Қаранг: "Фатҳул-Борий", 7 / 250. Шайх Аҳмад Банно имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ ривоят қилган ҳадис саҳиҳ эканини баён қилди. Қаранг: "Булуғул-амоний", 20 / 292).

Имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва Абу Бакр розияллоҳу анҳуни мадиналиклар қандай кутиб олганларини Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг тилидан қуйидагича ривоят қилди: " Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам (ва мен) йўлда давом этдик ва Мадинага етиб келдик. Одамлар Расулуллоҳни кутиб олиш учун йўл ёқаси ва томлар устига чиққан эдилар. Чўрилар ва болалар югуришиб: "Аллоҳу Акбар! Расулуллоҳ келдилар" Муҳаммад келдилар!"- деб қичқирар эдилар. Мадина аҳлининг ҳар бири Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни ўз уйда меҳмон қилиш учун бир-бири билан талашар эди... ("ал-Муснад": 3; 1 / 155. Шайх Аҳмад раҳимаҳуллоҳ ушбу ҳадиснинг санади саҳиҳ эканини айтди).

Анас розияллоҳу анҳу ушбу муборак кунда кўрганларини қуйидагича эслади: "Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг Мадинага кириб келганларидек бошқа нурафшон ва гўзал кунни ҳеч ҳам кўрмадим" (Имом Аҳмад ривояти. "ал-Фатхур-Роббаний": 152; 20 / 290).

Бароъ ибн Озиб розияллоҳу анҳу мадиналикларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва Абу Бакрнинг келиши муносабати билан кўрган севинчларини қуйидагича баён қилди: "Мадиналикларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам сабабли севинганларидек, бошқа бир нарса сабабли севинганларини ҳеч ҳам кўрмадим" (Имом Бухорий: 3925; 7 / 260).

3. Саҳобаларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг дўст бўлмайд қолишларидан кўрқишлари

Аллоҳ таоло ансор-мадиналикларни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга саҳоба бўлиш шарафига муяссар қилди. Саҳобалар бу шарафдан ажралиб қолишдан кўрқиб, бу шарафни имкони борича қўларида сақлаб қолиш учун барча чорани кўрар эдилар. Бунинг далилларидан бири Абу Ҳурайра

розияллоҳу анхунинг Макка фатҳини зикр қилар экан, тилга олган ушбу сўзларидир:

"Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам Маккага яқин ерга етиб келдиларда, Зубайр розияллоҳу анҳуни бир қанотга, Холид розияллоҳу анҳуни эса иккинчи қанотга қўмондон қилиб таъйинладилар. Абу Убайда розияллоҳу анҳуни эса зирҳсиз бўлинмага қўмондон қилиб таъйинладилар. Улар водийнинг ўртасидан юрдилар. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам билан бирга ҳам катта бир жамоа бор эди. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам боқдилар ва мени кўрдилар-да: "Абу Ҳурайра" дедилар. "Лаббай, ё Расулulloҳ?!"- дедим. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: "Менинг атрофимга ансорлардан бошқа кимса келмасин... кейин, сизлар билан Сафо (тепалиги)да кўришамиз!"- дедилар.

Биз ҳам йўлга тушдик. Ичимиздаги ҳар бир киши хоҳлаган (қурайшлик) кишини ўлдирар, Қурайшликлар бизга қарши ҳеч нарса қилмас эди. (Яъни ҳеч ким ўзини мудофаа қила олмаётган эди. Қаранг: Нававий шарҳи: 12 / 127). Абу Суфён Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурига келиб: "Ё Расулulloҳ, қурайшликларнинг кўпчилиги ўлдирилди. Энди бундан кейин Қурайш бўлмайди"- деди

Сўнгра Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: "Ким Абу Суфённинг уйига кирса, у омондадир!"- дедилар. Буни эшитган ансорлар: "Энди Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам ўз шахрига рағбат қилиб, қабиласига меҳру шафқат кўрсатади"- дедилар.

Шу аснода ваҳий келди. Ваҳий тугаши биланоқ Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: "Эй, ансорлар жамоаси!"- дедилар. Ансорлар: "Лаббай!"- дедилар. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: "Сизлар бу одам энди ўз шахрига рағбат қилиб қолди!" дедингизми?"- деб сўрадилар. Ансорлар: "Ҳа, шундай гап оғзимиздан чиққан эди"- деб жавоб бердилар.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: "Асло! Шубҳасиз, мен Аллоҳнинг қули ва расулиман. Аллоҳ учун сизнинг диёрингизга ҳижрат қилдим. Мен учун ҳаёт - сизнинг ҳаётингиз, мамот эса - сизнинг мамотингиз!"- дедилар.

Ансорлар кўзларида ёш билан: "Аллоҳ номига қасамки, биз у сўзларни Аллоҳга ва сизга бўлган ҳарислигимиздан айтган эдик!"- дедилар.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: "Аллоҳ ҳам, Унинг расули ҳам сиз айтган сўзларнинг тўғри эканини тасдиқлайдилар ва узрларингизни қабул этадилар"- дедилар (Имом Муслим: 1780; 3 / 1405).

Имом Нававий раҳимаҳуллоҳ ушбу ҳадисни шарҳлар экан шундай дейди: "Ансорлар Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламнинг маккаликларга шафқати ва уларни ўлдирмасликка ҳаракат қилишларини кўргач, "Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам энди Маккада мудом қолиб, биздан айрилиб Мадинага қайтмас эканлар-да!", деб ўйладилар. Бу ҳолат улар учун жуда ҳам оғир эди. Ўша пайтда Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло пайғамбарига ваҳий қилди ва уларнинг бу ҳолатини билдирди. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам уларга қуйидаги маънода хитоб қилдилар:

"Мен Аллоҳ йўлида сизларнинг диёрингизни ватан қилиш учун ҳижрат этдим. Буюк Аллоҳ учун қилган ҳижратимдан воз кечмайман ва сизларни ҳам тарк этмайман. Аксинча, сизлар билан бирга бўламан. Ҳаётим – сизнинг ҳаётингиз, мамотим – сизнинг мамотингиздир! Яъни, мен сизлар билан бирга яшаб, сизлар билан бирга ўламан!".

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам бу сўзларни айтганларидан сўнг, ансорлар йиғлаб кўз ёшлари тўкиб, узр сўрадилар ва: "Аллоҳ номига онт ичиб

айтамизки, бир оз аввал айтган гапларимизни сизга бўлган муҳаббатимиз, сиз билан ҳамсухбат бўлиб, баракотингиздан фойдаланиш ва бизни тўғри йўлга етаклашингизни умид қилиб, ёнимизда мудом қолишингиз учун айтган эдик. Чунки, Аллоҳ таоло: "Сиз тўғри йўлга етакловчисиз", деб айтмоқда"- дедилар (Шуро: 52).

Ансорларнинг: "Биз Сизни қизғанганимиз ва эҳтиёт қилганимиз учун эди"- деб айтган сўзларининг маъноси шу эди. Яъни, "Биз Сизнинг биздан айрилишингизни ҳоҳламадик, Балки, биз билан бирга қолишингизни ҳоҳладик. Биз сизни қизғандик"- демокчи бўлдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сўзларини тинглаганларидан кейин йиғлашларининг сабаби эса, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга хижолат қиладиган сўзларни айтишлари эди. (Имом Нававий шарҳи: 7 / 128 – 129).

4. Бир саҳобанинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни жаннатда кўра олмасликдан кўркиши

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган бошқа бир саҳобани кўрмоқдамиз. Бу киши ўзи ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўлими, ўзининг жаннатга кирсада, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам пайғамбарлар билан бирга юксак мақомларда бўлишини билиб, унинг юзини жаннатда кўра олмаслигини ўйлаб кўриб кетди.

Имом Табароний раҳимаҳуллоҳ мазкур саҳобани онамиз Оишаи Сиддиқа розияллоҳу анҳонинг тилидан бизга шундай ривоят қилди:

"Бир одам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларига келиб: "Ё расулуллоҳ, сизнинг менга жонимдан ҳам, фарзандларимдан ҳам суюкли эканингизда ҳеч шубҳа йўқдир. Бироқ, ўз уйимда эканман сизни хотирлайман ва сизни яна бир марта кўрмасам хузурим бузилади. Ўзимнинг ва сизнинг ўлишимизни ўйлар эканман, пайғамбарлар билан юксак-олий мақомларда бўлганингиз учун, мен жаннатга кирсам ҳам, сизни кўра олмасмикинман, деб кўрқаман"- деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам **индама**дилар. Ниҳоят **Жибрил** алайҳиссалом: "Кимда-ким Оллоҳ ва пайғамбарга итоат этса, ана ўшалар Оллоҳ инъомларига сазовор бўлган зотлар — пайғамбарлар ҳақ-рост иймон эгалари, шаҳидлар ва солиҳ кишилар билан бирга бўладилар."- оятини олиб келди (Нисо: 69) ("Мажмауз-заваид", 7 / 7. Ушбу ҳадис ҳақида **Ҳайсамий** шундай деди: "Бу ҳадисни Табароний "ал-Муъжамус-сағир" ва "ал-Муъжамул-авсат"да ривоят қилган бўлиб, унинг Абдуллоҳ ибн Имрон Обидий раҳимаҳуллоҳдан бошқа барчаси саҳиҳ ҳадислар ровийларидир. У ҳам ишончли ровийлардандир"- деди.

Бу ҳадисни айни шаклда ибн Мардвайҳ ва Абу Нуайм раҳимаҳумаллоҳлар "ал-**Ҳиля**" китобида, Зиё ал-Максидий раҳимаҳуллоҳ "Сифатул-жаннати" китобида ривоят қилдилар. Макдисий раҳимаҳуллоҳ: "Унинг санадида зарарли бирон нарса кўрмадим"- деди. Қаранг: "Зодул-**Масир**", 2 / 126 (ҳошияси)).

5. Рабийъа розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга бўлишни орзу қилиши

Севимли Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйган саҳобалардан бири ундан бир нарсани сўраш имконини қўлга киритди. Бу саҳоба **Аслам** кабиласига мансуб Рабийъа ибн Каъб розияллоҳу анҳу эди. Унинг орзуси нима эди? Имом Муслим раҳимаҳуллоҳ унинг орзусини ўз тилидан бизга шундай нақл қилди: "Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан кечалари бирга

колар эдим. У зотнинг эҳтиёжларини бажарар ва таҳорат сувларини олиб келар эдим. Бир куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам менга: "сўра"- дедилар. Мен: "Жаннатда сиз билан бирга бўлишни хоҳлайман!"- дедим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Ундан бошқа нарса ҳамми"- дедилар. Мен: "Менинг тилагим ўшагинадир"- дедим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Ундай бўлса, кўп сажда қилиб (кўп намоз ўқиб) менга ёрдам бер!"- дедилар" (Имом Муслим: 489; 1 / 353).

Бу одам - самимий суйган одамдир! Чунки у, бир нарса тилаш фурсатини биринчи ва иккинчи марта қўлга киритишига қарамай, танлашда тараддуд этмади. Ҳатто, танлаган нарсасининг ўрнига бошқа нарсани хаёлига ҳам келтириб қўймади!

6. Ансорларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни қўй ва туя сурувларидан афзал кўришлари

Бундай танловда Рабийъа ибн Каъб ал-Асламий розияллоҳу анҳу танҳо эмас эди. Аксинча, барча саҳобалар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни шундай суяр эдилар.

Ҳунайн жангидан сўнг ансорларга ё Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни ёки (ўлжа қилиб олинган сон-саноксиз) қўй ва туя сурувларини танлаш **ихтиёри** берилди. Улар одамларнинг дунё матоҳлари билан, ўзларининг эса Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга уйга қайтишини танладилар. Сунав ва сийрат китоблари бу ҳолатни шундай баён қилган:

Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ Абдуллоҳ ибн Зайд ибн Осим розияллоҳу анҳунинг шундай деганини ривоят қилди: "Буюк Аллоҳ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга Ҳунайн куни ўлжалар инъом этди ва пайғамбаримиз уни қалбларни Исломга яқинлаштириш мақсадида янги исломга кирган одамларга тарқатдилар, ансорларга эса бирон нарса бермадилар. Бундан ансорлар хафа бўлгандай бўлдилар. Шу пайт Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга хитоб қилиб: "Эй, ансорлар жамоаси! Мен сизларни адашган ҳолатда топмадимми ва Аллоҳ сизларни мен сабабли ҳидоятга йўлламадимми?! Сизлар пароканда эдинглар, Аллоҳ қалбларингизни мен сабабли бирлаштирмадимми?! Сизлар фақир ва мискин эдинглар, Аллоҳ мен сабабли сизларни бой-бадавлат қилмадимми?!"- дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам нима десалар, улар: "Аллоҳ ва расули миннат қилишга ҳақлироқ"- дер эдилар.

(Абу Саид розияллоҳу анҳунинг ривоятида шундай дейилган: "Эй Аллоҳнинг расули, биз сизга нима деб ҳам жавоб беришимиз мумкин?! Ҳақиқат шуки, лутф ва миннат - Аллоҳ ва расулиникидир!"- дедилар" ("Фатҳул-Борий": 8 / 50)).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: "Агар хоҳласангиз, сиз бу ерга ундай бундай ҳолатда келган эдингиз, деб айтишингиз мумкин.

Имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ Анас розияллоҳу анҳудан қилган ривоятида шундай дейилган: "Бизга кўрқиб келдингиз, биз сизга омонлик бердик. Сиз бизга қувғин ҳолатда келдингиз, биз сизга турар-жой бердик. Ёрдамчисиз келдингиз, биз сизга ёрдамчи бўлдик!", демайсизларми!".

Одамлар қўй ва туялар билан уйларига қайтсалар, сизлар уйларингизга Аллоҳнинг пайғамбари билан қайтишга рози эмасмисиз?!

Зухрий раҳимаҳуллоҳнинг ривоятида: "Одамлар молу-дунёлари билан уйларига кетганларида..." дейилган (Аввалги манба).

Агар ҳижрат бўлмаса эди, мен ансорлардан бири бўлар эдим. Агар одамлар бир водий ёки **сўқмоқдан** юрсалар, мен ансорлар юрган водий ва сўқмоқдан юраман. Ансорлар ички, бошқа одамлар эса ташқи кийимдирлар. (Яъни, ички кийимдан мақсад, унинг инсон баданига бевосита тегиб туриши, ташқи кийимдан мақсад эса, ички кийим устидан кийилган кийимдир. Бу таъбир, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ансорларга ўта яқинлигини ифода этиш учун истеъмол қилинган. Бундан ташқари улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хос одамлари экани ва бошқа одамлардан кўра уларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга яқинроқ эканликларини билдирмоқда. (Аввалги манбаъ: 7 / 52).

Сизлар мендан кейин **худбин одамларга дуч келасизлар**. (Аввалги манбаъ: 8 / 52)). Ҳавз олдида мен билан учрашгунча, сабр қилингиз!" (Имом Бухорий: 4330; 8 / 47).

Абу Саид розияллоҳу анҳунинг ривоятида шу қўшимча бор: "Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Аллоҳим, ансорларга, ансорларнинг фарзандлари ва набираларига раҳмат айла!"- дедилар".

Абу Саид розияллоҳу анҳу: "Ансорларнинг барчаси соқоллари ҳўл бўлгунича йиғладилар ва: "Қисмат ва насибамиз бўлган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга бўлишга розимиз!"- дедилар ("Фатхул-Борий": 8 / 52).

Имом ибн Қоййим раҳимаҳуллоҳ деди: "Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга қилган муомалалари билан англай олишмаган бир ҳикматни тушунтирганларидан кейин, итоат билан **бўйсуниб**, айтган сўзларидан қайтдилар ва энг катта **файъ**-улуш — Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўзлари билан бирга қайтиш эканини тушундилар. Ўлжа ўлароқ қўлга киритилган хотин-қиз ва болалардан иборат асирлар, қўй ва туя сурувларини олмаслик бадалига ҳаётлари ва ўлимларидан сўнгра ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга қўшни бўлиб қолишга эришиб, тасаллий олдилар" ("Фатхул-Борий": 8/49).

7. Умар розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга яқин ерда дафн қилиниш орзуси

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган бошқа бир шахсни кўрмоқдамиз. У – Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳудир. Фоний дунёдан мангулик диёрига кўчар экан, унинг бирдан бир орзуси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга яқин бир ерда, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга қўшни ўлароқ дафн қилинишдир.

Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳнинг Амр ибн Маймун (Муборак маъносида)дан нақл этган ривоятга кўра, Умар бин Хаттоб шундай деди: "Эй, Абдуллоҳ ибн Умар, мўъминлар онаси Оиша розияллоҳу анҳонинг ҳузурига бор ва "Умар сизга салом айтяпти" де. Фақат, мўъминлар амири, деб айтма. Чунки, мен бугун мўъминларга амир эмасман. Сен унга: "Умар ибн Хаттоб ўзининг икки дўсти ёнига дафн қилиниш учун рухсат сўраяпти"- деб айт".

Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу онамиз Оиша розияллоҳу анҳога салом берди ва киришга рухсат сўради, кейин унинг ҳузурига кирди. Онамиз Оиша розияллоҳу анҳони йиғлаб ўтирган ҳолда топди. "Умар ибн Хаттоб сизга салом айтмоқда ва сиздан икки дўсти ёнига дафн қилиниш учун рухсат сўрамоқда"- деди.

Оиша онамиз: "У (ерга дафн қилиниш)ни ўзим учун хоҳлар эдим. Бирок, у ерни унга илиндим"- дедилар.

Абдуллоҳ қайтганида: "Ана, Абдуллоҳ ибн Умар келаяпти"- дедилар. Буни эшитган Умар розияллоху анху: "Мени ўтиргизинглар!"- деди. Бир одам уни ўзига суяб ўтиргизди. Умар розияллоху анху: "Нима гап"- деди. Абдуллоҳ: "Сиз хоҳлаган нарса, эй амирул мўъминийн! Сизга рухсат бердилар"- деб жавоб берди.

Умар розияллоху анху шундай дедилар: "Аллоҳга ҳамд бўлсин! Мен учун бундан кўра муҳимроқ бошқа нарса йўқ эди. Вафот этсам, мени кўтариб олиб боринглар, Оиша розияллоху анҳога салом бер ва: "Умар ибн Хаттоб рухсат сўраяпти"- деб айт. Агар менга изн берса, хонага олиб кириблар. Агар рад қилса, мени мусулмонлар қабристонига қайтаринглар!" (Имом Бухорий: 3700; 7 / 60-61).

8. Абу Бакр розияллоху анхунинг Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламдан айрилиш вақтининг яқинлашганини англаши билан йиғлашлари

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни сидқидилдан суйган Абу Бакр розияллоху анхунинг Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг сўзларидан ажаллари яқинлашганининг хулосасини чиқариб, ўзини тута олмай йиғлай бошлаганини кўрмоқдамиз.

Имом Бухорий раҳимахуллоҳ унинг ҳикоясини Абу Саид ал-Худрий розияллоху анхунинг ушбу сўзлари билан бизга нақл қилди:

"Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам одамларга ваъз қилиб, шундай дедилар: "Аллоҳ бир қулига дунё билан Ўз ҳузуридаги нарсалар ўртасини танлаш ихтиёрини берди. Ҳалиги қул Аллоҳ ҳузуридаги нарсаларни танлади". (Абу Саид розияллоху анху деди): "Буни эшитган Абу Бакр розияллоху анху йиғлади. Абу Бакр розияллоху анхунинг йиғлашидан ажабландик, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам танлов ихтиёри берилган бир қул ҳақида хабар бераётган бўлсалар?. (Кейин билсак,) танлов ихтиёри берилган қул Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг ўзлари ва Абу Бакр розияллоху анху ичимиздаги энг билмдонимиз экан!" (Имом Бухорий: 3654; 7/12).

Муовия ибн Аби Суфён розияллоху анхундан нақл қилинган бошқа бир ривоятда шундай дейилган: "Буни Абу Бакр розияллоху анхундан бошқа ҳеч ким тушунмади. Шунинг учун у йиғлаб: "Ота-оналаримиз ва фарзандларимиз сизга фидо бўлсин!"- деди" ("Мажмаъуз-заваид": 9/42. Ушбу ҳадис ҳақида Ҳайсамий раҳимахуллоҳ: "Санади ҳасандир"- деди (Аввалги манбаъ: 9/43).

9. Абу Бакр розияллоху анхунинг Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни вафотларидан сўнгра хотирлаганида йиғлаши

Абу Бакр розияллоху анхунинг Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламни вафот этганларидан сўнгра хотирлаб, йиғлаганини кўрмоқдамиз. Буни имом Аҳмад раҳимахуллоҳ Абу Хурайра розияллоху анхундан қилган ривоятда ўқиймиз: "Мен Абу Бакр розияллоху анхуни шу минбар устида туриб қуйидаги сўзларни айтганини эшитдим; "Мен ўтган йили Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламдан худди мана шу кунда эшитгандим, деди-да, кейин унга йиғи ғолиблик қилди. Сўнгра шундай деди: "Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг шундай деганларини эшитганман: "Ихлос калимасидан сўнгра сизга офиятдек бирон нарса берилмаган. Шунинг учун Аллоҳдан офиятни тиланглар!" ("Муснад": 10; 1/158-159. Шайх Аҳмад Муҳаммад Шокир бу ҳадиснинг санади саҳиҳ эканини айтди. Қаранг: "Муснад": 1/158- саҳифадаги хошия).

Бошқа бир ривоятда шундай дейилмоқда: "Йиғи уни уч марта гапиришдан тўхтатиб қўйди. Сўнгра дедик... дея сўзларининг қолган қисмини зикр қилди (Аввалги манбаъ: 44; 1/173. Аҳмад Муҳаммад Шокир ушбу ҳадис санадининг саҳиҳ эканини айтди. Қаранг: "Муснад", 1/173 саҳифадаги хошия).

10. Абу Бакр розияллоху анхунинг Расулуллох солаллоху алайҳи ва салламга тезроқ қовушиш истаги

Бунга далил имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳимахуллохнинг онамиз Оиша розияллоху анҳодан қилган ривоятидир: Абу Бакр розияллоху анху ўлим куни яқинлашганида: "Бугун қайси кун?"- деб сўради. Атрофида ҳозир бўлганлар: "Душанба"- деб жавоб бердилар. У: "Агар бугун ўлсам, мени эртагача кечиктирманглар. Чунки, мен учун энг сеvimли кун ва тун Расулуллох солаллоху алайҳи ва салламга яқин бўлажгим кун ва тундир"- деди ("Муснад": 45; 1 / 173. Шайх Аҳмад Муҳаммад Шокир ҳадиснинг санади саҳиҳ эканини айтди).

Аллоху Акбар! Кун ва тунларнинг энг суюклиси Расулуллох солаллоху алайҳи ва салламга яқинлигига кўра белгиланмоқда!

Ҳа, Расулуллох солаллоху алайҳи ва салламни юракдан суйганлар муҳаббатларида, уни кўриш учун шавқларида, унга дўст бўлишга интилишларида, уни кўриш билан севинишларида, у билан бирга бўлиш нашъаларида, уни барча нарсдан афзал кўришларида, уни йўқотиб қўйишдан кўрқишларида, ундан айрилганда йиғлашларида, шундай эдилар.

Бизлар-чи!? Биз Унинг муҳаббати ўрнига бошқа нарсалар муҳаббатини қўймадикми?! Биз Расулуллох солаллоху алайҳи ва салламни суюшни қанчалар даъво қилмайлик, бошқа нарсаларни кўриш ёки тинглаш учун қанча-қанча мол-дунёмиз ва вақтларимизни фидо қилиб, уларни томоша қилиш учун Аллох ва бандалар ҳаққини зое қилмоқдамиз. Уларни томоша қилиш билан севиниб, кўра олмаганларимиз учун ачинмоқдамиз. Бу томошалар севганларини Ернинг тубига киритадиган ҳамда чўчка ва маймунларга айланиб қолишига сабаб бўладиган нарсалар эканини унутдик ёки унутгандек кўринмоқдамиз!! (Бу ерда гап ҳаром қилинган мусиқа ва маст қилувчи ичимликлар ҳақида кетмоқда. Мутаржим изоҳи).

Инчунун, нафсу-ҳавосидан сўзламайдиган Расулуллох солаллоху алайҳи ва саллам бунинг хабарини бермоқдалар. Имом ибн Можа раҳимахуллох Абу Молик Ашъарий розияллоху анхунинг Расулуллох солаллоху алайҳи ва салламнинг қуйидаги сўзларини нақл этганини ривоят қилди: "Умматимдан баъзилари маст қилувчи ичимликлар ичадилар ва уни бошқача номлар билан атайдилар. Устларида чолғу асбоблари чалинади. Уларни Ерга юттирилади ҳамда маймун ва чўчкаларга айлантириладилар" ("Саҳиҳу Сунани ибн Можа": 3247; 2/371).

Бизнинг ҳолимиз шу экан, ажабо, "Пайғамбаримиз солаллоху алайҳи ва салламни барча инсонлар ва барча нарсдан кўра кўпроқ суюямиз!"- деб айтган сўзимиз (Аллох ҳузурда) қабул қилинармикин?! Сирру-ошкорни билган Аллох ҳузурда бирон фойда берармикин?!

Иккинчи аломат:

Аллохнинг расули учун жон ва молу-дунёни фидо этиш

Самимий суйган, суйгани йўлида ўз ҳузур, жони ва эга бўлган барча нарсасини фидо этиш учун қўлга киритадиган ҳар бир фурсатни катта шавқ

билан орзу қилади. Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва салламни суйган саҳобалар, У учун кўзларни камаштирадиган фидокорлик намуналарини кўрсатдилар. Улардан сўнг дунёга келиб, Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва салламни суйган кимсалар эса, у буюк бахтни қўлга кирита олмаганлари учун қаттиқ ҳасрат чекдилар.

Куйида фидокорлик, муҳаббат ва боғлиқлик, имон ва ихлоснинг ҳақиқатан ҳам инсонни беаган баъзи хислат ва жиҳатларини қаламга оламан. Бу - Оламлар Роббисининг ҳабиби ўз ҳабибларидан ҳабибларига бўлган муҳаббатда самимий бўлганларнинг хислатларидир.

1. Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам учун хавотир олиб, кўрқиб йиғлаши

Абу Бакр розияллоҳу анҳу ва Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам хижрат йўлига тушганлари он, Суроқа ибн Молик улар ортидан эргашиб, кузата бошлади. Суроқа яқинлашган пайтда Абу Бакр розияллоҳу анҳу изтиробга тушди ва ўзидан кўрққани учун эмас, балки, Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳаёти таҳлика остига қираётганидан кўрқиб, йиғлай бошлади. Имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳимаҳуллоҳ бу ҳодисани Бароъ ибн Озиб розияллоҳу анҳудан куйидагича ривоят қилди. Абу Бакр розияллоҳу анҳу деди: "Биз йўлга тушдик. Қавмимиз бизни қидиришар эди. Бизга отга минган Суроқа ибн Молик ибн Жуъшумгина етиша олди. Мен: "Эй Аллоҳнинг расули, бизни таъқиб қилган бу одам ҳозир бизга етиб олади!"- дедим. Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам: "Хавотир олманг, Аллоҳнинг биз билан бирга эканида шубҳа йўқдир!"- дедилар. Ниҳоят, Суроқа бизга яқинлашди. Ўртамизда икки ёки уч мизроқ (тахминан тўрт ёки олти метр) қолди. Мен: "Эй Аллоҳнинг расули, бизни таъқиб этган одам етиб келди!"- дедим-да, йиғлай бошладим. Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам: "Нега йиғлаяпсиз?"- деб сўрадилар. Мен: "Аллоҳ номига қасамки, ўзим учун эмас, Сиз учун йиғлаяпман"- дедим. Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам Суроқага баддуо қилдилар ва: "Аллоҳим, унинг шарридан Ўзинг ҳоҳлаган нарса билан бизларни кифоя қил!", дедилар. Суроқа отининг олд икки оёғи, ер қаттиқ бўлишига қарамай, қорнига қадар ерга кириб кетди..." дея ҳадисни охиригача зикр қилди. ("Муснад: 3; 1/155. Шайх Аҳмад Муҳаммад Шокир ушбу ҳадис санадининг саҳиҳ эканини айтди. Қаранг: "Муснад", 1/154 саҳифадаги хошия).

2. Миқдод ибн Асвад розияллоҳу анҳунинг жангдаги тўқнашувда Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнида бўлишга тиришиши

Муҳаббатида самимий бўлган бошқа бир саҳобани кўрмоқдамиз. У жанг майдонида, душман билан тўқнашилганда Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга - ёнма-ён туришга ҳаракат қилмоқда. Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ бу ҳодисани бизга Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳунинг ривояти билан нақл қилмоқда. Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу шундай деди:

"Мен Миқдод ибн Асвад розияллоҳу анҳунинг бир ҳолатига шоҳид бўлдим ва бу ҳолат учун қўлимда эга бўлган барча нарсамни фидо этишга тайёрман (Яъни, қўлимда бўлган дунёвий нарсаларни, демоқчи. Қаранг: "Фатҳул-Борий", 7 / 287). Миқдод ибн Асвад розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдига мушрикларни баддуо қилиб келди-да: "Биз Сизга Мусо (алайҳиссалом)нинг қавми каби: "Сиз ва Роббингиз (иккинги) бориб жанг

килинг!" демаймиз. Биз Сизнинг ўнгингиз, чапингиз, олдингиз ва орқангизда туриб жанг қиламиз"- деди.

Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва салламнинг юзлари қувончдан порлаб кетди". Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу Миқдоднинг сўзлари туфайли порлаганини назарда тутмоқда. (Имом Бухорий: 3952; 7 / 287).

Бу ривоятда Миқдод ибн Асваднинг Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам учун фидокорликларга тайёрлиги билан бирга, Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳунинг бундай шарафли бир ҳолатда бўлиш орзуси ҳам ўз аксини топганини кўрмоқдамиз. Бу унинг ушбу ифодаларида мужассамдир: "Мен Миқдод ибн Асвад розияллоҳу анҳунинг бир ҳолатига шохид бўлдим ва бу ҳолат учун қўлимда эга бўлган барча нарсамни фидо этишга тайёрман".

Ҳофиз ибн Ҳажар раҳимахуллоҳ буни шарҳлар экан шундай деди: "Яъни, бу сўзни айтган одам мазкур ҳолат билан бошқа ҳар қандай нарса ўртасида танлаш ихтиёри берилса, албатта, шу ҳолатда қолишни мамнуният билан қабул қилар эди" ("Фатхул-Борий", 7/287).

3. Ўн бир ансор ва Талҳа розияллоҳу анҳумларнинг Аллоҳнинг расули учун жонларини фидо қилишлари

Ухуд жангида баъзи камончилар хато қилиб, ўз мавқеъларини тарк этдилар. Маккалик Қурайш қабиласига мансуб ва Холид ибн Валид қўмондонлиги остидаги бир бўлинма, мусулмонларнинг орқасидан бостириб келди. Бунинг оқибатида мусулмонлар сафида парокандалик вужудга келди. Шундай бир ҳолат вужудга келдики, Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва салламнинг атрофида ўн икки киши қолди. Мушриклар улар томон яқинлашдилар.

Хўш, Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган бу улуг инсонлар, суйганлари Муҳаммад солаллоҳу алайҳи ва салламни ҳимоя қилишда қандай матонат кўрсатдилар? Буни билиш учун имом Насоий раҳимахуллоҳ Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан нақл қилган ушбу ривоятни ўқийлик:

"Ухуд куни одамлар ортга чекинганларида, Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам ўн икки ансор билан бир чеккада қолдилар. Талҳа ибн Убайдуллоҳ розияллоҳу анҳу улар билан бирга эди. Мушриклар уларни қуршаб олдилар. Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам уларга қараб: "Булардан бизни ким ҳимоя қилади?!"- дедилар. Талҳа розияллоҳу анҳу: "Мен!"- дея жавоб берди. Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам: "Сен қимирлама!"- деб буйруқ бердилар. Буни эшитган ансорлардан бири; "Мен, эй Аллоҳнинг расули"- деди. Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам: "Сен чиқ!"- дедилар. У ансор ўлгунига қадар жанг қилди. Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам мушрикларнинг яна қуршаб олаётганларини кўриб: "Бизни булардан ким ҳимоя қилади?!"- дедилар. Талҳа розияллоҳу анҳу яна: "Мен!"- деб жавоб берди. Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам: "Жойингдан қимирлама!"- деб буйруқ бердилар. Шунда ансорлардан бири: "Мен"- деди. Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам: "Сен чиқ!"- дедилар. У ҳам ўлдирилгунига қадар жанг қилди.

Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам юқоридаги сўзларни такрорлар ва мушрикларнинг қаршисига бир ансор чиқиб, аввалги ансорлар каби матонат билан ўлгунига қадар жанг қилар эди. Ниҳоят, Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам билан Талҳа розияллоҳу анҳу бирга ёлғиз қолдилар. Расулulloҳ солаллоҳу алайҳи ва саллам: "Буларнинг қаршисига ким чиқади?"- дедилар. Талҳа розияллоҳу анҳу: "Мен!"- деди. У ўн бир ансор каби жанг қилди. Ниҳоят, қўли яраланди ва бармоқлари кесилганида: "Оҳ!"- деди. Расулulloҳ солаллоҳу

алайҳи ва саллам: "Агар "Бисмиллаҳ!" деб айтсайдинг, фаришталар сени юкорига кўтарар, одамлар сенга қараб қолишар эди"- дедилар. шундан сўнг, Аллоҳ таоло мушрикларни қайтарди" ("Саҳиҳу Сунанин-Насоий": 2951; 2/661. Аллома Албоний раҳимаҳуллоҳ деди: "Ҳадис "Бармоқлари кесилди" дейилиши билан ҳасандир. Ундан аввалги ривоятнинг ҳасан бўлиш эҳтимоли бордир. Ҳадис имом Муслимнинг шартига кўрадир (Аввалги манбаъ: 2/661). Ҳофиз Заҳабий раҳимаҳуллоҳ ушбу ҳадис ҳақида: "Ровийлари ишончлидир"- деди (Сияру аъламун-нубалаа": 1 / 27).

Аллоҳу Акбар! Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйган ўн бир киши, Аллоҳ улардан рози бўлсин, Оламлар Роббиси ва ўзларининг ҳабиблари йўлида жонларини фидо қилдилар. Ўн иккинчи шахс – Талҳа ибн Убайдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни мудофаа қилиши осон бўлмади. У ўн бир ансор каби жанг қилди. Бунинг оқибатида кўли яраланди. Чунки у, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кўли билан ҳимоя қилар эди. Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳнинг ривоятига кўра: "Қайс: "Мен Уҳуд куни Талҳанин пайғамбаримизни ҳимоя қилган ярадор кўлини кўрдим"- деди" (Имом Бухорий: 4063; 7 / 359).

Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам)нинг Роббиси номига қасам ичиб айтаманки, Буюк Аллоҳнинг энг суйгани ва яратилган барча махлуқларнинг энг улуғини мудофаа қилиш учун ярадор бўлган бу кўл қандай бахтли ва қандай пок-а!! Бу кўлнинг эгаси қандай бахтиёр-а!!

Улуғ пайғамбарни мудофаа қилар экан кўлгина эмас, балки, тананинг ҳамма ери жароҳат олган эди. Чунки, Талҳа розияллоҳу анҳунинг баданида етмишга яқин жароҳат бор эди. Имом Абу Довуд Таёлисий раҳимаҳуллоҳ онамиз Оиша розияллоҳу анҳонинг Абу Бакр розияллоҳу анҳудан қилган ушбу ривоятини келтирди: "... Сўнгра, чуқурлардан бирида ётган Талҳанинг ёнига бордик. Унинг баданида найза, (камон) ўқи ва қилич зарбаларидан етмиш атрофида ёки етмишдан ортиқ ёҳуд етмишга яқин жароҳат кўрдик" ("Минҳатул-Маъбуд фий тартиби Муснадит-Таёлисий Аби Довуд": 2346; 2/99. Қаранг: "Фатҳул-Борий": 7/82-83).

Абу Бакр розияллоҳу анҳу Уҳуд кунини эсласа йиғлар ва: "У кун – Талҳанин кунини эди!"- дер эди. (Қаранг: "Минҳатул-Маъбуд": 2/99).

Аллоҳ таоло Талҳа ибн Убайдуллоҳ, Абу Бакр ва пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйган барчадан рози бўлсин!

4. Абу Талҳа розияллоҳу анҳу кўксини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг кўксига қалқон қилиши

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйганлардан бошқа бири ўз кўксини пайғамбаримизнинг кўксига қалқон қилганини кўрмоқдамиз. Ўқлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга тегмай, унга тегмоқда. Бу воқеа ҳам Уҳуд жанггида бўлган эди. Имом Бухорий ва имом Муслим раҳимаҳумаллоҳлар Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг шундай деганини ривоят қилмоқдалар: "Уҳуд кунини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга бўлганларнинг кўпи орқага чекинди. Абу Талҳа эса кўлидаги теридан бўлган бир қалқон билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни мудофаа қилар эди. У мерган эди. У ўша кунини икки ёки учта камонни синдирган эди. Шунинг учун ҳам, унинг олдида найзадони билан ўтган ҳар бир жангчига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Абу Талҳага найзаларингдан ташлаб кет!"- дер эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам тепалиқдан жангчиларга боқар экан, Абу Талҳа : "Эй Аллоҳнинг пайғамбари, ота-онам сизга фидо бўлсин! Сиз ундай қилиб қараманг. Уларнинг биронта ўқи сизга тегмасин! Менинг кўксим сизнинг кўксингизга қалқон!"- деди (Имом Бухорий: 4064; 7/361. Имом Муслим: 1811; 3/1443. Ҳадис лафзи имом Муслимникидир).

Аллоҳу Акбар!

Суйган - нималарни қилмайди, нималарни орзу этмайди?!!

Аллома Айний раҳимаҳуллоҳ Абу Талҳа розияллоҳу анхунинг: "Кўксим сизнинг кўксингизга қалқон!"- деб айтган сўзларини шарҳлар экан, шундай дейди: "Мана, менинг кўксим сизнинг кўксингиз олдида". Яъни, мен шундай вазиятда турибманки, агар ўқ келиб қолса кўксингизга эмас, кўксимга тегади" ("Умдатул-корий", 16/274).

Шайх Муҳаммад Фуод Абдулбоқий шундай деди: "У жумла, дуо жумласидир. Яъни, ўқлар сизга эмас менга тегиши учун, Аллоҳ кўксимни ўқларга яна ҳам яқин қилсин!", демакдир.

5. Абу Дужона розияллоҳу анхунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдида ўзини қалқон қилиши

Ибн Исҳоқ раҳимаҳуллоҳ, бизга, самимий суйганлардан бошқа биттасини ривоят қилмоқда:

"Абу Дужона розияллоҳу анҳу жуссасини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга қалқон қилди. Ўқлар унга тега бошлади. У эса Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг баданига ёпишиб олган вазиятда эди. Унга теккан ўқларнинг сони анчагина кўпайди (Ибн Ҳишом раҳимаҳуллоҳ, "ас-Сийратун-набавийя", 3/30. Қаранг: ибн Ҳиббон Бустий раҳимаҳуллоҳ, "ас-Сийратун-набавийя", 224. Имом Заҳабий раҳимаҳуллоҳ "Тарихул-Исломи", 174 – 175).

Бошқа бир ривоятда: "У эса қимирламай турар эди"- дейилган (Ибн Ҳазм раҳимаҳуллоҳ, "Жавомиус-сийра", 162. Қаранг: "Зодул-маод", 3/197).

Аллоҳу Акбар! Абу Дужона розияллоҳу анҳуни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга қалқон бўлиш вазифасига, унга ёпишиб олишга ва орқасига ўқлар тегишига қарамай қимирламай туришга ундаган нарса нима эди? Шубҳасиз, бу – Аллоҳнинг пайғамбари Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламга бўлган муҳаббат ва ўша суюкли зот учун жонни фидо қилиш даражасига олиб борган катта орзу эди.

6. Ансорлардан бирининг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун ўзини фидо қилиб, яноқлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам оёқлари устида экан, ўлиши

Сийрат ва тарих китоблари бизга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган бошқа бир саҳоба ҳақида сўз юритмоқда. Бу саҳоба Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни мудофаа қилар экан, жонини фидо қилган эди. Бу дунёдан кетиш вақти келганида яноқлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг оёқлари устида эди. Бу ҳодиса ҳам Уҳуд жанггида бўлган эди.

Имом ибн Исҳоқ раҳимаҳуллоҳ деди: "Мушриклар қуршовига тушган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Бизга жонини сотадиган кимса борми?"- дедилар. Зиёд ибн ас-Сакан розияллоҳу анҳу билан бирга беш киши ўринларидан турдилар.

Баъзи ровийлар унинг Умора ибн Язид ибн ас-Сакан розияллоҳу анҳу эканини ривоят қилдилар.

Уларнинг барчаси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдида жанг қилдилар. Уларнинг ҳаммаси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдида ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун жонларини фидо қилдилар. Ниҳоят навбат Зиёд ёки Умора розияллоҳу анҳуга келди. У ҳам оғир ярадор бўлгунга қадар жанг қилди. Мусулмонларнинг бир бўлинмаси етиб келиши билан, мушриклар чекинишга мажбур бўлдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Уни менга яқинлаштиринглар!"- дедилар. Уни яқинлаштирдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга оёқларини ёстик қилиб узатдилар.

У яноқлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг оёқлари устида экан, руҳини Яратувчисига таслим қилди (Ибн Ҳишом, "ас-Сийратун-набавийя", 2/29. Қаранг: ибн Ҳиббон, 223 – 224. Имом Заҳабий: 174).

Аллоҳу Акбар! Бу қандай ширин ва намунали ўлим!

7. Саъд ибн Рабийъ розияллоҳу анҳунинг руҳини таслим қилар экан, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг соғлигига эътибор бериши

Яна Уҳуд жанги! Ярадорлар ичида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйганлардан бошқа биттаси бор. Унинг найза, қилич ва камон ўқлардан олган етмишга яқин жароҳати бор. Бунинг дунё ва дунёдаги оила, мол-дунёдан ажралишига бир неча нафаси қолди. У нимани ўйлапти деб ўйлайсиз?! Бу ҳақда имом Ҳоким раҳимаҳуллоҳнинг Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳудан келтирган ушбу сўзларни ўқийлик:

Уҳуд куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам мени Саъд ибн Рабийъ розияллоҳу анҳуни излаб топиш учун жўнатар эканлар шундай дедилар: "Шояд уни кўрсангиз менинг саломимни етказинг ва "Расулуллоҳ сизга салом айтдилар ҳамда сиздан ўзингизни қандай ҳис қилаётганингизни сўрадилар"- деб айтинг.

Ўликлар орасини айланиб, (Саъдни топдим). У сўнги нафасларини олаётган эди. Найза, қилич ва камон ўқларидан олган етмишга яқин жароҳати бор эди. Унга: "Эй Саъд, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам сизга салом йўлладилар ва ўзингизни қандай ҳис қилаётганингизни сўрашимни буюрдилар, дедим.

Саъд розияллоҳу анҳу шундай деди: "Расулуллоҳ ва сенга саломлар бўлсин! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга айтки, мен ҳозир жаннат бўйларини ҳидламоқдаман. Қавмим ансорларга: "сизда киприкларингизни қимирлатишга имкон бор экан, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга бирон бир зарар етса, Аллоҳ хузурида маъзиратингизга ўрин йўқдир" – деб айт.

У, шундай деб руҳини таслим қилди. Унга Аллоҳнинг раҳматлари ёғилсин!" ("Мустадрок", 3/201. Ушбу ҳадис ҳақида имом Ҳоким раҳимаҳуллоҳ шундай деди: "Бу ҳадис санади саҳиҳ бўлишига қарамай имом Бухорий ва имом Муслим тарафидан ривоят қилинмади ("Мустадрок", 3/201). Имом Заҳабий раҳимаҳуллоҳ ҳам уни қувватлади ("ат-Тадҳис", 3/201).

Бунга яқин бир ривоятни имом Молик раҳимаҳуллоҳ "Муваттоъ" (2/465-466)да ва ибн Исҳоқ раҳимаҳуллоҳ ривоят қилди (Қаранг: ибн Ҳишом раҳимаҳуллоҳ "ас-Сийратун-набавийя", 3/38–39). Бу ҳадис ҳақида доктор Акрам Зиё ал-Умарий: "Бу ҳадис ибн Исҳоқнинг ишончли ровийлари нақл этган ривоятдир"- деди ("ас-Сийратун-набавийя ас-саҳиҳа", 2/386). ("Мажмаъул-баҳрайн", 2/239; "Шарҳул-маваҳиб", 2/44 га биноан).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган бу саҳоба ҳаётининг сўнги дамларида нимани ўйлади?! Хаёлини қамраб олган нарса нима эди?! Қавми билан видолашар экан, дунёдан, оиласидан, бола-чақаси ва

молу-мулкидан айрилар экан, қавмига нима деб васият қилди?! Унинг хаёлини қамраб олган нарса – ўзи ва Оламлар Роббисининг суйгани Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг соғлиги ва амну-омонда бўлиши эди. Унинг қавмига қилган васияти эса, уларнинг ҳар бири Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга жонларини фидо қилишлари эди.

Биз ҳам шундаймизми? Биз нималарни ўйлаймиз? Ичимиздан кўпчиликнинг хаёлини банд қилган нарса нима? Дўстларимиздан бирини ғарбга, бошқасини эса шарққа кузатар эканмиз, уларга қандай тавсиялар қилмоқдамиз? Буларни очикча баён қилайлик десак, Ислом одобларига тўғри келмайди.

8. Абу Қатода розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнидан, уловларидан йиқилмасинлар дея тун бўйи ажралмаслиги

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга бўлган севгининг иккинчи аломатларига бўлган изоҳларни, унга муҳаббат қўйган бошқа бир саҳобанинг самимиятини тушунтириш билан яқунламоқчиман. Бу саҳобанинг бутун диққат-эътибори Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саломатлиги ва ҳузурли хаётига қаратилган эди. У кеча бедорлиги сабабли уловларидан йиқилиб кетмасин дея Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнидан ажралмай, сафарда ҳамроҳ бўлди. Имом Муслим раҳимахуллоҳнинг ривоятига кўра Абу Қатода розияллоҳу анҳу шундай деди: "Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хутба ўқиб: Сизлар бу оқшом ва тун бўйи йўл юрсангиз, эртага сувга етиб борасизлар, "Ин ша Аллоҳ" дедилар. Одамлар бир-бирига қарамай йўлга тушдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ярим кечагача йўлларида давом этдилар. Мен у Зотнинг ёнларида эдим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кўзлари қоқилиб, уловларидан ёнга мункая бошладилар. Мен югуриб бориб, у Зотни уйғотмай тиккалай бошладим ва ниҳоят уловларига тик ўтирдилар.

Сўнгра, йўлда давом этдик. Кечанинг кўпроқ қисми ўтганди, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам яна бир марта уловларидан ёнбошга мункая бошладилар. Мен югуриб бориб, у Зотни уйғотмай тиккалай бошладим ва ниҳоят уловларига тик ўтирдилар. Йўлда давом этдик, саҳар пайти Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам яна уловларидан ён тарафга аввалги иккисидан кўра қаттиқроқ мункайдилар ва йиқилишларига бир баҳя қолди. Тез бордим-да, у Зотни суяб қолдим. Шу пайт Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бошларини кўтариб: "Бу ким?"- деб сўрадилар. Мен: "Абу Қатода"- деб жавоб бердим. – Бу ҳолатда менинг ёнимда қачондан буён юрибсиз?- дедилар. Мен: "Оқшомдан буён шу ҳолатдаман", дедим. У Зот: "Аллоҳ сизни Пайғамбарингизни кўриганингиздек кўрисин!"- дедилар" (Имом Муслим: 681; 1/472).

Субҳоналлоҳ! Абу Қатода розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саломат қолиши ва айни замонда роҳатда бўлишини хоҳламоқда! У Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кеча давомида кўзларини юммасдан кузатиб, йўл юрди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уйкуга кетиб бир томонга мункаяр эканлар, шошилиб бориб, бинолар йиқилмаслиги учун қўйилган тиргаклар мисоли, тиргар эди. У тиклаш билан чекланмади, балки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг роҳатини диққатга олиб, уйғотмади. Аллоҳ ундан рози бўлсин ва Аллоҳ ҳам уни рози қилсин!

Учинчи аломат:

Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг буйруқларига итоат қилиш ва таъқиқларидан узоқ бўлиш

Суйганнинг суюқлисига итоаткор бўлишида ҳеч шубҳа йўқдир. Суйган суюқлининг ёқтирган ишларини қилиш ва ёқтирмаган ишларидан узоқ бўлишга ҳаракат қилади. Шундай қилар экан, қалбида — ифодалашга тил ожизлик қиладиган лаззатни ҳис этади. Жумладан, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйган банда ҳам унга эргашиш, унинг буйруқларига итоат этиш ва таъқиқларидан узоқлашиш учун бор кучини сарф этади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган саҳобаларнинг бу борада ҳам инсонни ҳайратга соладиган ўрнаклари борки, мен уларни Аллоҳнинг лутфи билан қаламга олишга ҳаракат қиламан.

1. Бир гуруҳ ансорларнинг намозда рукуъда эканлар, Каъбага шошилиб бурилишлари

Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ Баро ибн Озиб розияллоҳу анҳунинг ушбу сўзларини ривоят қилди: "Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадинага келганларидан сўнг ўн олти ёки ўн етти ой Байтул-Мақдисга юзланиб намоз ўқидилар. Бирок, Каъбага қараб намоз ўқишни орзу қилар эдилар. Аллоҳ таоло: **"Биз, албатта, Сиз юзингизни осмонга қаратганингизни кўрмоқдамиз. Бас, Сизни рози бўладиганингиз қибла тарафга бурамиз!"** (Бақара: 144) оятини нозил қилди. Шундай қилиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Каъбага йўналтирилди. Бир одам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан аср намозини ўқиди ва (намоз тугаганидан сўнгра) кетди. Йўлда намоз ўқиётган ансорлар жамоати олдидан ўтди ва: "Мен гувоҳлик бериб айтаманки, Расулуллоҳ билан бирга намоз ўқидим ва унинг қибласи Каъбага бурилди"- деди.

Улар аср намозининг рукуъсида эканлар, Каъба тарафга қараб бурилдилар" (Имом Бухорий: 7252; 13 / 232).

Ансорлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга итоат этишга шошилдилар. Ундан келган бир хабарга амал қилишда ҳеч тараддуд этмадилар! Ҳатто бошларини рукуъдан кўтаришни ҳам ҳаёлларига келтирмадилар. Рукуъда эканлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бурилган Каъба сари бурилдилар.

2. Саҳобаи киромнинг сафарда кўноқлаш вақти келганида кўноқлаш амрини бажо келтириш учун шошилишлари

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг буйруқларига итоат қилиш намоздагина эмас эди. Аксинча, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйган саҳобалар унга бошқа ишларда ҳам тобеъ бўлиш учун ҳаракат қилар эдилар. (Аллоҳ улардан рози бўлсин). Абу Довуд раҳимаҳуллоҳ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сафарда кўноқлаш одоби ҳақида берган буйруғига саҳобаи киромларнинг қандай итоат этганларини Абу Салама ал-Хушаний розияллоҳу анҳунинг тилидан ривоят қилмоқда:

"Одамлар бир ерда кўноқламоқчи бўлсалар водий ёки йўл ёқаларига тарқалар эдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Сизларнинг водий ва йўл (ёқа)лар(и)га тарқалиб кетишингиз Шайтондандир!"- дедилар.

Шундан сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобалар билан бирон ерда кўноқламоқчи бўлсалар, улар бир-бирларига шундай киришиб кетар эдиларки, устларига дастурхон солиш мумкин эди" ("Саҳиху Аби Довуд": 2288;

2 / 498. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳаттоки сафардаги қўноқлашда ҳам мусулмонларнинг тарқалишларига рози бўлмадилар. Бугун эса, Аллоҳ раҳм қилганлардан бошқа одамлар нималар сабабли-ки бир-биридан узоқ бўлмоқдалар?!".

3. Саҳобаи киромнинг хонаки эшакларнинг гўшти ҳаром қилингинини эшитганлари он, қозонларда қайнаётган гўштлирни тўқишлари

Саҳобаи киромлар суйган ва ёқтирган айрим нарсалар таъқиқланди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг таъқиқидан сўнгра улар у нарсалардан ҳеч бир эътирозсиз узоқлашдилар. Бундай ҳодисадан бирини имом Бухорий раҳимахуллоҳ Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилди. Ривоятга қараганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурига бир киши келиб: "Эшаклар еб тугатилди!"- деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам индамадилар. У одам иккинчи марта келиб: "Эшаклар еб тугатилди!"- деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам яна индамадилар. У одам учинчи марта келиб: "Эшаклар йўқ қилинди!"- деди.

Буни эшитган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир дарғачини одамлар ичига бориб: "Аллоҳ ва расули сизларга хонаки эшак гўштини емоқдан наҳй қилдилар"- деб хитоб қилиш учун юбордилар. Натижада ичида эшак гўштлири пиширилаётган қозонлар ағдарилди" (Имом Бухорий: 4199; 7 / 467 – 468).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни юракдан суйган бу инсонлар (тайёр пишган гўштни еб олиш учун) бирон бир чора, бирон бир фурсат ёки бирон истисно қилишни хаёлларига ҳам келтирмадилар. Улар севгида талаб қилинган шартлардан бири суюқлининг хохиши ва буйруқларига итоат қилиш эканини тўлақонли тушуниб етган эдилар. Зотан, бундай инсонлар ундай чора ва сабабларни қандай ҳам хаёлларига келтирсинлар?!

4. Ароқ (май)нинг ҳаромлиги эълон қилинганида Мадина кўчаларида оққан ароқлар

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган саҳобаи киромлар таъқиқланди деб орзу қилган нарсаларидан узоқлашибгина қолмадилар, балки, узоқ йиллар давомида ўрганиб қолган, ҳатто оталаридан мерос қолган нарсаларини ҳам тарк этдилар. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга: "Ўз урф-одатимиз ёки анъаналаримиз ёхуд ўрганиб қолган нарсаларимиз" дея қарши чиқмадилар. (Инчунун, бизларнинг кўпимиз бугун шундай пуч даъволар ила Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг суннатларига қарши чиқмоқдамиз). Бунга далил имом Бухорий раҳимахуллоҳнинг Анас розияллоҳу анҳудан келтирган ривоятдир:

"Абу Талҳанинг уйида ўтирганларга соқийлик қилаётган эдим. Улар хурмо шаробини ичишар эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир кишини: "Огоҳ бўлингларким, шароб (ароқ) ҳаром қилинди!"- деб нидо қилишга буюрди. Абу Талҳа менга: "Олиб чиқ ва тўк"- деди. Мен уни олиб чиқиб тўкдим. Шароб Мадина кўчаларида оқа бошлади" (Имом Бухорий: 2464; 5 / 112).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган у зотларнинг қилган ишлари - Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амрларига итоат қилишдан бошқа нарса эмас эди. Шунинг учун ҳам, шароблар Мадина кўчаларида оқди. Буларни кўрган ва уйида шароби бўлган барча мусулмонлар шаробларини кўчаларга олиб чиқиб, тўка бошладилар. Ҳофиз ибн Ҳажар раҳимахуллоҳ бу хусусда шундай деди: "Ҳадисда уйларида (ёки ёнида) шароби

бўлган мусулмонлар бирин-кетин шаробларини тўка бошлаганлари ва шароблар Мадина кўчаларида оқа бошлаганига ишорат бордир" ("Фатхул-Борий", 10 / 39).

Бу ҳодиса ҳеч бир тараддудсиз, нега?, нимага?, деган саволлар берилмасдан ниҳоясига етди. Имом Бухорий раҳимахуллоҳ Анас розияллоху анхунинг шундай деганини ҳам ривоят қилмоқда:

"Мен Абу Талха, фалончи ва фалончига соқийлик қилар эканман, бир киши келиб: "Сизга хабар келдими?", деб сўраб қолди. Улар: "Қандай хабар?"- дедилар. Келган одам: "Шароб ҳаром қилинди"- деди. У ердаги барча: "Эй Анас, шу кўзаларни тўк!"- деди. У одам хабарни олиб келганида, (сахобалар) на шароб ҳақида сўрадилар ва на савол бердилар" (Имом Бухорий: 4617; 8 / 277).

Ё, Раббий! Бу қандай мутлақ итоат ва мутлақ бўйсунуш!

Бу сахобаларга Аллоҳ таоло марҳамат қилган ушбу оятлар мос келмоқда: **"Ўрталарида ҳукм қилиш учун Аллоҳ ва расулига чақирилганлари он мўъминларнинг сўзи: "Эшитдик ва итоат қилдик!"** демоқдир. Ўшаларгина зафар кучган бандалардир" (Нур: 51).

5. Саҳобаи киромнинг Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг буйруқларига итоат қилиш учун, душманлари билан қилинган аҳд-шартномага риоя қилишлари

Саҳобаи киромлар Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламга оддий ва табиий маиший ҳоллардагина эмас, камчилик ва мўлчиликда, уруш ва тинчлик ҳолатларда бир хил итоат этар эдилар. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг буйруқларига итоат қилиш учун душманларига берган сўзларга қандай риоя қилганларини имом Абу Довуд ва имом Термизий раҳимахумаллоҳлар Сулайм ибн Омир розияллоху анхундан ривоят қилдилар:

"Муовия розияллоху анху билан Византияликлар ўртасида шартнома бор эди. У Византия тупроқларига яқинлашар ва шартнома муддати тугадими, уларга ҳужум қилар эди. (Кунларнинг бирида) уловига минган бир одам: "Аллоху Акбар! Аллоху Акбар! Биз аҳдга вафодормиз! Аҳдни бузиш йўқ!" дея келди. У одам – Амр ибн Абса розияллоху анху экан. Муовия розияллоху анху унга одам жўнатиб (бу сўзларининг изоҳини) сўради. У шундай жавоб берди: "Мен Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг шундай деганларини эшитганман: "Кимнинг бошқа бир қавм билан аҳдномаси бўлса, у ниҳоясига етгунигача ёки у қавм аҳдни бузганини билмагунича аҳдномани бузмасин!"".

Бу сўзларни эшитган Муовия розияллоху анху (ҳужум қилмай) ортига қайтди" ("Саҳиху Аби Довуд": 2397; 2 / 528. "Саҳиху Сунанит-Термизий": 1285; 2 / 113 – 114. Ривоят лафзи Абу Довуд раҳимахуллоҳники).

6. Саҳобаи киромнинг Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг амрига итоат қилиб ипак кийимларини киймасликлари

Имом Табаронийнинг ривоятига қараганда мусулмон аскарлар Ярмуқда кўноқладилар ва душманларига: "Биз сизларнинг қўмондонингиз билан учрашиб, гаплашмоқчимиз. Шунинг учун бизга у билан кўришиш имкониятини беринглар"- дедилар. Душман сафидагилар мусулмонларниг бу истакларини қўмондонларига етказдилар ва улардан руҳсат олдилар. Абу Убайда ва Язид ибн Абу Суфён розияллоху анхумолар элчи бўлиб душман қўмондони олдига келдилар. У кунни қиролнинг укаси (Қиролнинг укаси – Византия лашкарларининг Бош Қўмондони бўлиб, исми Тўзарик эди (Қаранг: "ал-Бидоя ван-ниҳоя", 7 / 9)) қароргоҳида ипакдан тўқилган ўттиз чодир ва юқоридан пастга тўшалган ўттиз парда бор эди.

Мусулмонлар қароргоҳга етиб келгач, у чодирларга киришни рад этдилар ва: "биз ипакни (эркаклар учун) ҳалол деб ҳисобламаймиз. Шунинг учун, Сен бизнинг олдимизга чиқ!"- дедилар.

Бош Қўмондон ўзи учун тайёрланган дабдабалар турган ердан, элчилар хузурига чиқди.

Бу воқеа (Византия императори) Ҳиракл (Геракл)га етиб борганида шундай деди: "Мен сизларга айтмадимми? Бу - хорлигимизнинг бошланишидир! Энди биз учун шону-шараф қолмади. Туғилган фойдасиз бола сабабли византияликларнинг ҳолига вой!" (Табарий, "Тарих", 3 / 403).

Бошқа ривоятда шундай дейилган: "Саҳобалар (икки элчи): "Бизнинг ундай ерга киришимиз ҳалол эмас"- дедилар. Шундай дейишларига қарамай Бош Қўмондон: "Улар учун ерга ипак палослар тўшалсин" дея амр қилди. Элчилар яна: "Уларнинг устига ўтирмаймиз"- дедилар. Қўмондон, элчилар ҳоҳлаган ерга ўтиришга мажбур бўлди ("ал-Бидоя ван-Ниҳоя", 7 / 9 – 10).

Душманлар билан учрашиш, саҳобаларга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга эргашишларида монъелик қила олмади. Бунга илк назар ташлашда, душманлар учун манфаат бўлиши билан – аввалги мисолда кўрганимиздек - ўзлари учун манфаат бўлиши ўртасида ҳеч фарқ йўқ эди. Бу - руҳан, ақлан ва иймонан заиф бўлган мусулмонлар учун оддий ёки буюк ишдек кўринсада, улар учун фарқи йўқ эди. Ахир улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга тобеъ бўлишдан қандай юз ўгиришлари мумкин?! Ҳолбуки, улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: "Менинг амримга ҳилоф иш қилганларнинг бошига хорлик ва камситиш келажакдир" деганларини эшитган эдилар (Имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилди. Қаранг: "Муснад": 5115; 7 / 122. Шайх Аҳмад Муҳаммад Шокир ҳадиснинг санади саҳиҳ эканини баён қилди. (Аввалги манбаъ)).

Саҳобалар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бу сўзларини эшитибгина қолмадилар, балки, ёд олдилар, тушундилар, унга лойик бўлганидек риоя қилиб, ҳаётларига татбиқ этдилар. Бугунги мусулмонлар ҳам бу ҳақиқатни тушуниб етсалар кошкийди. Буюк Аллоҳ таоло мусулмонларининг зафар ёки мағлубиятларини баъзи сабабларга боғлади. Буларнинг энг муҳимларидан бири - Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга тобеъ бўлиш ва Унга осий бўлмадикдир. Унга итоат қилган банд азиз ва Ер юзида ҳукмрон бўлса, Унга осий бўлган кимса хору-зор бўлади.

Мусулмонларнинг ушбу ҳақиқатни тушуниб, ҳаётларига татбиқ қилишлари, шояд, бугунги кундаги хорликлари ва йўқ бўлиш учун босаётган одимларидан қутқарадиган восита бўлар.

7. Саҳобай киромнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг намозда эканлар пойафзалларини ечганларини кўрган заҳот пойафзалларини ечганлари

Суйган суюклисининг амрларига итоат қилиш билан тўхтамайди, балки, унинг ҳаракатларини кузатиб, қилишга интилади. Унинг юзидаги ўзгаришлар, кўзларининг ишоратларини кузатади. Шояд бу билан суюклисининг бирон бир ишини билиб, уни ҳаётига татбиқ этар ёки нафрат этган бирон бир ишни билиб, ундан узоқ бўлар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган у бахтли инсонлар ҳам шундай эдилар. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амрларини бажо келтириш ва таъқиқларидан узоқ бўлиш билан

кифояланмадилар, аксинча, у қилаётган ишларни кузатишар эдилар. Улар буни завку-шавқ билан қилар эдилар. Чунки улар, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга эргашишни юракдан истар эдилар. У қилган бир ишни кўришлари биланоқ, уни шошилиб қилишар, бирон бир ишдан узоқлашганини кўрганлари он ундан зудлик билан узоқлашар эдилар.

Бунга далолат қилган мисоллардан бири имом Абу Довуд раҳимаҳуллоҳ Абу Саид розияллоҳу анҳудан келтирган ушбу ривоятдир:

"Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаларга имом бўлиб намоз ўқир эканлар, бирдан оёқ кийимларини ечиб, чап тарафга суриб қўйдилар. Буни кўрган саҳобалар ҳам зудлик билан пойафзалларини ечдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам намозни тугатганларидан сўнг: "Пойафзалларингизни ечишингизга нима сабаб бўлди?!"- деб сўрадилар. Саҳобалар: "Биз Сизнинг оёқ кийимларингизни ечганингизни кўриб, пойафзалларимизни ечдик"- деб жавоб бердилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Жибрил (алайҳиссалом) келиб пойафзалимда најосат борлигини айтди"- дедилар.

Сўнгра шундай дедилар: "Сизлардан бирингиз масжидга келса, оёқ кийимларига қарасин. Агар унда најосат ёки ифлос нарсалар бўлса уни тозаласин ва у (пойафзал)лар билан намоз ўқийверсин". ("Саҳиҳу Сунани Аби Довуд": 605; 1/128).

Аллоҳу Акбар! Саҳобалар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ўрнак олишда нақадар тезкор эканлар! Аллоҳ улардан рози бўлсин, мукофотлар билан хушнуд этсин ва бизга ҳам улар юрган йўлда юришни насиб айласин!

8. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг огоҳлантиришини эшитиши билан бир аёлнинг билагузукларини чиқариши

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ўрнак олиш эркакларгагина хос эмас эди. Билъакс, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган аёллар ҳам эркаклардан қолишмас эдилар. Имом Абу Довуд раҳимаҳуллоҳ Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан келтирган ушбу ривоят сўзимизнинг яққол далилидир:

"Бир аёл Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнига келди. У билан бирга қизчаси ҳам бор эди. Бу қизчанинг қўлида қалин икки билагузук бор эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Буларнинг закотини берасизми?"- деб сўрадилар. Аёл: "Йўқ"- деб жавоб берди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Аллоҳ таолонинг Қиёмат кунида буларнинг ўрнига оловдан икки билагузук тақишини хоҳлайсизми?"- дедилар. Аёл унинг қўлларидаги билагузукларни чиқарди ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдига қўйиб: "Булар Аллоҳ ва расули учундир"- деди (Албоний раҳимаҳуллоҳ ушбу ҳадиснинг ҳасан эканини баён қилди. "Саҳиҳу Сунани Аби Довуд": 1382; 1/691).

Аллоҳу Акбар! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйган аёл, билагузукларининг закотини бериш билан кифояланмади, аксинча, улардан воз кечиб, Аллоҳ учун садақа қилиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга тақдим этди. Аллоҳ ундан рози бўлиб, (Қиёмат кунида) хушнуд этсин!

9. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг йўлнинг чеккасида юриш ҳақидаги буйруғига итоат этиб, хотин-қизларнинг деворларга ёпишиб юришлари

Ҳеч ким бу аёлнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амрларига зудлик билан итоат этишида танҳо ёки истиноий ҳолат эди, деб ўйламасин. Йўқ, Аллоҳ номига онт ичиб айтаманки, саҳобия хотин-қизларнинг барчасининг тарихини текшириб кўрсангиз, бундай итоатнинг уларнинг ҳаммаси ўртасида ёйилганини биласиз. Энди улар ҳақида имом Абу Довуд раҳимаҳуллоҳнинг Абу Усайд Ансорий розияллоҳу анҳудан келтирган ушбу ривоятга кулоқ берайлик: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам масжиддан чиқаётган эдилар, аёллар эркаклар билан аралашиб кетишибди, шунда (хотинларга қарата): "Тўхтанглар! Сизнинг йўл ўртасида юришга ҳаққингиз йўқ! Сиз йўлнинг чеккасида юрингиз!"- дедилар. Шундан кейин аёл киши кўчада юрса, деворга тегиб юрар эди. Шунчалар тегар эдики, эғнидаги кийимлари деворга илашиб қолар эди" (Саҳиху Сунани Абу Довуд": 4392; 3 / 989).

Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюшнинг тўртинчи аломатларига ўтишдан аввал, ўзимизни текшириб кўриш учун бир оз тўхтайлик:

Биз ҳоҳ эркак ва ҳоҳ аёл бўлайлик, саҳоба ва саҳобияларга ўхшаймизми?!

Бизнинг кўпчилигимиз Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг суннатларини бирин-кетин йўқ қилмаяпмизми?!

Мусулмонлик даъвосини қилган қанча-қанча хотин-қиз бозор ёки йиғинларга чиқар эканлар, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга хилоф ишларни қилмаяптими?!

Ҳоҳ эркак ва ҳоҳ хотин-қиз хорижий жамиятларга кетар экан, уларнинг мусулмон ёки христиан ёхуд яҳудий экани ажралиб турибдими?!

Тўртинчи аломат

Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг суннатларига ёрдам бериш ва у олиб келган шариятни ҳимоя қилиш

Маълумки, суйган суюқлисининг жони, молу дунёси ва барча нарсасини фидо этган нарсасига ўз жони, молу дунёси ва барча нарсасини фидо этади. Аллоҳнинг расули бўлмиш Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва саллам Аллоҳ берган куч-қудрат, мол-дунё, барча имконият ва жонини инсонларни зулматлардан ёруғликка, бандаларга қул бўлишдан бандаларнинг Роббисига қул бўлишга чиқариш учун фидо этдилар. Аллоҳ йўлида Аллоҳнинг сўзи олий ва кофирларнинг сўзлари оёқлар остига тушгунича курашди. Ер юзида фитна, яъни, ширк қолмасин ва дин бутунлай Аллоҳники бўлсин дея жангга кирдилар.

Уни суйганлар бу мавзуларда у кўрсатган ҳидоят йўлидан юриб, Унинг турмуш тарзидан намуна олдилар. Ўтмишдан ушбу кунимизга қадар қўлларида бўлган барча имкониятларини Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам вақти, мол-дунёси ва жонини фидо қилган нарса учун фидо қилдилар ва қилмоқдалар. Қуйида у солиҳ инсонлар қилган баъзи фидоийликларни қаламга оламиз.

1. Анас ибн Назр розияллоҳу анҳунинг Аллоҳ йўлида жонларни фидо қилишга чақириши ва шахсан ўз жонини фидо этиши

Аввал айтиб ўтганимиздек, Ухуд жанггида мусулмонлар сафида парокандалик вужудга келди ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўлдирилгани ҳақида ёлғон хабар тарқади. Бу нохуш хабардан баъзи саҳобалар таъсирланиб, чорасиз бир ҳолатда ерга ўтирдилар. Анас ибн Назр розияллоҳу анҳу уларнинг ёнига келиб: "Нега ўтирибсизлар?"- деб сўради. Улар: "Расулуллоҳ ўлдирилибди!"- деб жавоб бердилар. Бунини эшитган Анас розияллоҳу анҳу: "Ундан кейинги ҳаётни нима қиласизлар? Ўринларингиздан

туриб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам нима учун ўлган бўлсалар, ўша учун жонларингизни фидо қилинглар!"- деди" (Ибн Ҳишом, "Сийра", 3/30. Қаранг: "ас-Сийратун-Набавийя", 225. Ибн Ҳазм, "Жавамиъус-сийра", 162).

Динни ҳимояси ва Аллоҳнинг исмини олий қилиш учун бу саҳоба шахсан нима қилди? Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ Анас розияллоҳу анҳу айтган қуйидаги сўзларни бизга нақл қилмоқда:

"Уҳуд куни мусулмонлар орқага чекиндилар. Анас ибн Назр розияллоҳу анҳу: "Аллоҳим, Мен улар (дўстларим)нинг қилган ишларидан узр сўрайман. Анави (мушрик)ларнинг қилган ишларидан узоқ эканимни билдираман"- деди.

Сўнгра, жанг қилиш учун олдинга интилди. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу унга пешвоз чиқди. Анас розияллоҳу анҳу унга: "Эй Саъд, Жаннат! Мен унинг бўй(ҳид)ларини Уҳуд томондан топмоқдаман!"- деди.

Саъд розияллоҳу анҳу айтади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга: "Ё Расулуллоҳ, мен у қилган ишни қила олмадим!"- деди".

Анас розияллоҳу анҳу айтди: "У ўлганида баданида найза ва камон ўқларидан саксондан ортиқ жароҳат бор эди. Жуссаси мусла қилинган (аъзолари кесиб ташланган) эди. Уни синглисигина бармоқ учларидан таний олди.

Биз Аллоҳ таолонинг: **"Мўъминлар ичида Аллоҳга берган аҳд-паймонларига содиқ кишилар бордир"** (Аҳзоб: 23) оятини у ва у каби инсонлар ҳақида нозил бўлган деб билар эдик" (Имом Бухорий: 2805; 6 / 21).

Аллоҳ улардан рози бўлсин ва дин йўлида қилган хизматлари учун улкан мукофотлар бериб уларни хушнуд этсин!

2. Ҳаром ибн Милҳан розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг даъватини етказгани сабабли ўлдирилишидан бахтиёрликни ҳис қилиши

Суюқлисига садоқатли бошқа биттаси, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг даъватини етказиш йўлида ўлдирилди. Фақат, у охиратга кўчиш олдидан ичидаги бахтиёрликни ифода этиш учун кулай фурсатни бой бермай, айтиб қолди. Бу садоқатли суйганнинг хайқириши нима эди? Энди унинг бошидан ўтган бу ҳодисани имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ Анас розияллоҳу анҳудан келтирган ривоятда ўқийлик:

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам Умму Сулаймнинг укаси бўлган тоғасини етмиш суворий билан жўнатдилар. Умму Сулаймнинг укаси бўлган Ҳаром –ки, у чўлок эди- (ва фалончи қабиладан бир киши кетдилар.-ки, у чўлок эди- жумласи ҳақида ибн Ҳажар раҳимаҳуллоҳ шундай демокда: -ки, у чўлок эди- жумласи ҳадисда котиб тарафидан билмасдан олдинга олинган. Аслида, кейин ёзилиши керак эди. Яъни, шундай дейилиши керак: "Ҳаром ва чўлок бўлган бир одам кетдилар" ("Фатҳул-Борий", 7 / 387)).

Ҳаром розияллоҳу анҳу: "Сиз яқинда турунг, мен эса уларнинг яқинига борай. Агар улар менга омонлик беришса (сизлар ... бўласизлар ("Агар менга омонлик беришса" жумласи бошқа ривоятда: "Агар менга омонлик берсалар, сизлар ҳам ёнимда бўласизлар" дейилган. ("Фатҳул-Борий", 7 / 387)). Агар мени ўлдирсалар, шерикларингизнинг ёнига қайтасизлар"- деди.

Ҳаром розияллоҳу анҳу: "Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг пайғомини етказишга менга имконият берасизларми?"- деб сўради ва уларга гапира бошлади. ("Уларга гапира бошлади" жумласи Табарий раҳимаҳуллоҳнинг ривоятида қуйидагичадир: Ҳаром чиқди ва: "Эй Беърул-Маъуна аҳолиси! Мен сизларга (юборилган) Расулуллоҳнинг элчисиман.

Шунинг учун, Аллоҳ ва расулига иймон келтирингиз!"- деди. Шу онда бир одам уйдан бир найза билан чикди-да, унинг орқасига санчди. Найза Ҳаром розияллоҳу анхунинг кўкрагидан чикди" (Фатхул-Борий", 7 / 387). Улар бир одамга ишора қилдилар ва Ҳаромнинг орқасидан келиб, унга найза санчди.

Ҳадиснинг ровийларидан бири бўлган Ҳаммоод раҳимахуллоҳ: "Менимча найзани унга жуда қаттиқ санчди"- деди.

Ҳаром розияллоҳу анху: "Аллоҳу Акбар! Каъбанинг Роббиси номига қасам, зафар кучдим!"- деди (Имом Бухорий: 4091; 7 / 385 – 386).

Мана сизга, суйгани Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг пайғомини етказар экан жонини фидо қилишни зафар деб билган ва севгисида садоқатли бўлган бир инсон!

Каъбанинг Роббиси номига қасам ичиб айтаманки, ҳақиқий зафар шудир. Аллоҳим, бундай зафардан бизларни маҳрум этма! Омийн, ё Роббал-олабийн!

3. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг вафоти ва оғир вазиятга қарамай Абу Бакр розияллоҳу анхунинг Усома розияллоҳу анхунинг бўлинмасини жўнатиши

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг вафотларидан сўнг саҳобалар оғир синовлар билан юзма-юз қолдилар. Чунки, араб қабилаларининг аксари Исломи динидан қайтиб, муртад бўлган эдилар. Улар мусулмонларга – Мадина ан-Набавийяга ҳужум қилишни режалаштирдилар. Саҳобаи киром, Аммор ибн Ёсир розияллоҳу анху таърифлаганидек, чўпонсиз қолган туя подасига ўхшаб қолдилар. Мадина ан-Набавийя эса, яна Аммор ибн Ёсир розияллоҳу анхунинг таъбирича, бир узукдан ҳам тор бўла бошлади (Ибн Ҳиббон раҳимахуллоҳ, "ас-Сийратун-набавийя", 428).

Шундай оғир дамлар бўлишига қарамай, Абу Бакр розияллоҳу анху Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам аввал Мадинадан узоқ ерларда душманлар билан жанг қилиш мақсадида тайёрлаган Усома розияллоҳу анхунинг бўлинмасини жўнатиш амрини берди. Чунки, бу бўлинма Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг касаллиги оғирлашгани, кейин эса вафот этганликлари сабабли йўлга чиқишдан кечиктирилган эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни юракдан суйган Абу Бакр розияллоҳу анхунинг бу амр олдида нима қилди? Имом Табарий раҳимахуллоҳ Осим ибн Адий розияллоҳу анхундан қилган ушбу ривоятга қулоқ осайлик:

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг вафотидан икки кун ўтгач Абу Бакр розияллоҳу анхунинг дарғачиси шундай қичқирди: "Усома лашкарлари билан жўнатилсин! Усома бўлинмасидаги аскарлардан биронтаси Мадинада қолмасин, ас-Сурф деган ердаги (ас-Сурф – Мадинадан Шомга кетар экан, уч мил узоқликдаги ер. (Мўъжамул-булдан": 3053; 2 / 149)) қароргоҳига кетсин" (Табарий, "Тарих", 3 / 223).

Вазиятнинг ўзгариш эҳтимолини кўз олдида келтирган Усома розияллоҳу анху, бўлинмаси билан Мадинада қолиш истагида Абу Бакр розияллоҳу анхуга ушбу сатрларни ёзди: "Менга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амрини бажо келтиришдан бошқа севимли нарса йўқдир. Бироқ, йиртқич қушларнинг мени олиб кетишлари бу ишдан (яъни, Сизнинг истагингизни бажо келтиришдан) кўра мен учун яхшироқдир (Тарихул-халифат ибн Қайёт", 100).

Араб қабилалари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг вафотини эшитишлари билан Мадинага ҳужум қилишлари эҳтимоли борлигига ишора қилинганда Абу Бакр розияллоҳу анху шу сўзларни айтдилар: "Агар мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам юборишни хоҳлаган кўшинни

кайтарсам, (итоатсизликка) ўта журъаткорлик қилган бўламан. Жоним қўлида бўлган Зотнинг номига онт ичиб айтаманки, араб (қабилалари)нинг устимга бостириб келишлари, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам жўнатган бир бўлинмани тўхтатишдан кўра мен учун яхшироқдир" (Заҳабий, "Тарихул-ислам": "Хулафоур-ношидийн даври", 20 – 21).

Табарий раҳимаҳуллоҳнинг ривоятига кўра Абу Бакр розияллоҳу анҳу шундай деди: "Абу Бакрнинг жони қўлида бўлган Зотнинг номига қасам ичиб айтаманки, йиртқич ҳайвонларнинг мени парчалаб ташлашларини билсам ҳам, Усоманинг бўлинмасини Расулуллоҳ амр қилганларидек жўнатаман" (Табарий, "Тарих", 3 / 225).

Ўзидан бошқа ҳақ илоҳ бўлмаган Аллоҳ номига онт ичиб айтаманки, Абу Бакр розияллоҳу анҳу ҳақиқатан ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйганларнинг энг буюгидир! У ҳақиқатан ҳам, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суяр эди.

Сўнгра уни Усома розияллоҳу анҳу от устида, унинг эса пиёда юриб кўшинни кузатганини кўрамиз. Абдурраҳмон ибн Авф розияллоҳу анҳу Усома отининг жиловидан ушлаб олган эди. Усома розияллоҳу анҳу: "Эй Расулуллоҳнинг халифаси, Аллоҳ номига қасамки, ё сиз отга минасиз, ёки мен отдан тушаман!"- деди.

Абу Бакр розияллоҳу анҳу унга хитобан: "Аллоҳ номига қасамки, сен (отдан) тушмайсан ва яна Аллоҳ номига қасамки, мен ҳам отга минмайман. Аллоҳ йўлида оёқларим бир оз чанг бўлса менга нима зарар қилади?!"- деди. (Табарий, "Тарих", 3 / 226).

Абу Бакр розияллоҳу анҳу Усома розияллоҳу анҳуга ушбу тавсияларни берди: "Аллоҳнинг расули сенга берган амрларни бажо келтир! Аввал кузоъаликларнинг диёридан бошла, сўнгра Обилга бор. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам берган амрларнинг барчасини тўла-тўқис амалга ошир!" (Табарий, "Тарих", 3 / 227).

Бошқа ривоятда шундай дейилган: "Эй Усома, амр қилинган тарафга қараб лашкарларинг билан юр. Сўнгра, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам буюрган ерда ғазотингни қил!" (Заҳабий, "Тарихул-ислам", 20 – 21).

Аллоҳ номига онт ичиб айтаманки, Аллоҳнинг расулига бўлган самимий муҳаббат, шудир: Аллоҳнинг динини ҳимоя қилиш, Ҳақ Сўзни олий қилиш учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам буюрганидек жиҳодга чиқиш — Роббимнинг салават ва саломлари Унга ёғилсин.

4. Вазият оғир бўлишига қарамай Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг закот бермаган ва диндан қайтган-муртадларга қарши жанг қилиши

Закот бермаган кимсаларга қарши жанг қилиш мавзуси долзарб бўлган бир кунда, ўз пайғамбарини юракдан суйган бу буюк зотнинг азму-қарорини қуйидаги сўзлари очиқ ифодамоқда: "Аллоҳ номига қасам ичиб айтаманки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга беришган туя иқолини менга бермасалар мен уни беришлари учун уларга қарши уруш қиламан!" ("Туя иқоли" – туянинг оёғини боғлаб қўйиладиган арқондир. Чунки, закот бермоқчи бўлган одам туяни топширишга масъулдир. Топширганда эса туянинг олд оёғини боғлаб топширади. Қаранг: "ан-Ниҳоя фий ғарибил-ҳадис", 3/280),. (Имом Муслим: 32; 1 / 52).

Сўнгра, Абу Бакр розияллоҳу анҳу диндан қайтиб муртад бўлган баъзи қабилаларнинг Мадинаи Набавийяга ҳужум қилмоқчи эканликларини сизди ва уларга қарши шахсан ўзи етакчилик қилиб чиқди. Онамиз Оиша розияллоҳу

анҳо: "Отам қиличини суғуриб, туясига минди ва Зул-Қассага чиқдилар"- деди ("Зул-Қасса" – деди Носир, Мадинадан йигирма тўрт мил узокликдаги жой бўлиб, Рабазага кетган йўлдир. Қаранг: "Мўъжамул-Булдон": 9720; 4/416). ("ал-Бидая ван-ниҳая", 4/355).

Абу Бакрдан Мадинада қолиши ва ўрнига бошқасини юбориши маъқул эканлиги ҳақида айтилганда: "Йўқ, Аллоҳ номига қасамки, бундай қилмайман. Балки, сизларга ўзим ёрдам бераман"- деди (Табарий, "Тарих", 3/247. Қаранг: Ибн Асир, "ал-Камил фит-Тарих", 2 / 233; "ал-Бидая ван-Ниҳая", 6/355).

Аллоҳнинг ҳабиби олиб келган диннинг қилган хитобига, у самимий суйган, нима деб жавоб бериши мумкин эди? Қудратли Аллоҳнинг ўз расулига туширган нурли шариати ундан жанг майдонига чиқиши ва ёрдамчи бўлишини талаб қилганида, у қандай майдонга чиқмасин?

Биз қаерда-ю, унинг қилган ишлари қаерда? Ушбу Дин Ер юзининг барча тарафларида бизни ёрдамга чорлаётганини кўрмаймизми? Исломи динининг Ер юзининг узоқ ва яқин: барча тарафлардан фарёд чекаётганини эшитмаяпмизми?

Бу фарёдларга ким жавоб бермоқда?

Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюшни даъво қилаётганлар, Аллоҳ таоло: **«Уларнинг диллари бору англай олмайдилар, кўзлари бору кўра олмайдилар, қулоқлари бору эшитмайдилар.»** (Аъроф:179) деб баён қилган кимсалардан бири бўлиб қолишдан кўркмайдиларми?!

5. Баро ибн Молик розияллоҳу анҳунинг душман турган бўстонга кириб, дарвозани ичкаридан очиш учун бўстон ичига отишларини талаб қилиши

Ямома жангида Мусайламатул каззобнинг тарафдорлари бир бўстон ичига кириб, дарвозани ичкаридан беркитиб олдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни ҳақиқий суйганлардан бири дарвозаларни очиш учун ўзини бўстон деворлари устидан ичкарига отишларини талаб қилди. Имом Табарий раҳимахуллоҳ бизга унинг қиссасини шундай баён қилмоқда:

"... Сўнгра, мусулмонлар уларнинг устига ёпирилиб ҳужум қилдилар. Уларга бир бўстонга киришдан бошқа чора қолмади. Бу бўстон "Ўлим бўстони" дея тарихга кирди. Уларнинг ичида Аллоҳнинг душмани Мусайламатул каззоб ҳам бор эди. Баро ибн Озиб розияллоҳу анҳу: "Эй мусулмонлар, мени бўстон деворлари устидан ичкарига отинглар!"- деди.

Бошқа бир ривоятда: "Эй мусулмонлар, мени уларнинг устига, бўстонга отинглар!"- деди (Ибн Ҳиббон, "ас-Сийратун-набавийя ва ахбарул-хулафо", 438).

Мусулмонлар: "Эй Баро, бундай қилма?"- дедилар. У эса: "Аллоҳ номига онт ичиб айтаманки, мени, албатта, уларнинг устига – бўстон ичига отасизлар!"- деди. Шундай дегач, уни кўтариб (девор устига) чиқардилар. У мусулмонларга девор устидан бир қаради-да, (ичкарига) душман устига ташланди ва улар билан жанг қилишга киришди. Ниҳоят, дарвозани очди, мусулмонлар ичкарига отилиб кириб, Аллоҳнинг душманлари билан каззоб Мусайлама ўлдирилгунига қадар урушдилар" (Табарий, "Тарих", 3/290; Қаранг: "ал-Камил", 2/246).

Аллоҳу Акбар! Баро розияллоҳу анҳу ўз жонини Аллоҳ йўлида арзон билиб қандай фидо этди! Ҳолбуки, унинг жони жуда қимматбаҳо эди. Каъба Роббисининг номига қасам ичиб айтаманки, унинг жони бизга ўхшаганларнинг мингтасининг жонидан ҳам қимматроқдир.

6. Ярмук жанггида тўрт юз мусулмоннинг ўлим учун байъат қилишлари

Ярмук жанггида Аллоҳнинг динини ҳимоя қилиш, Аллоҳнинг исмини олий қилиш ва ширкни Ер юзидан супуриб ташлаш учун, самимий севги соҳиби бўлган, тўрт юз мусулмоннинг ўлгунга қадар жанг қилиш учун байъат қилганларини кўрмоқдамиз. Ҳофиз ибн Касир раҳимахуллоҳ Абу Усмон Фассонийдан, у эса отасидан шундай деганлигини ривоят қилди: Абу Жаҳлнинг ўғли Икрима розияллоху анху: "Расулulloх соллalloху алайҳи ва саллам билан кўп жангларда иштирок этган эканмиз, бугун сизлардан қочамизми?"- деди.

Бир оз вақт ўтганидан сўнг: "Ўлгунига қадар жанг қилиш учун байъат қиладиган ким бор?"- деди. Амакиси Ҳорис ибн Ҳишом ва Зирор ибн Азвар розияллоху анхумо билан мусулмонларнинг пешқадамлари ва отличларидан тўрт юзтаси унга байъат қилдилар. Улар Холид розияллоху анхунинг чодир атрофида матонат билан жанг қилдилар. Ниҳоят, уларнинг кўпчилиги ярадор бўлдилар ва жароҳат сабабли ўлдилар, Зирор ибн Азвар розияллоху анху ва бошқа бир қанча одамгина жароҳатларидан тузалдилар. Аллоҳ уларнинг барчасидан рози бўлсин. ("ал-Бидая ван-ниҳая", 7/11–12. Табарий, "Тарих", 3/401; "ал-Камил фит-Тарих", 2/263).

7. Зубайр розияллоху анхунинг ичкаридан дарвозани очиш учун қалъа минорасига чиқиши

Баро ибн Молик розияллоху дўстлари билан Ямомада кўрсатган матонатни Мисрда айнан такрорлаган бошқа бир самимий кишини кўрмоқдамиз. Бу фидокорлик ва матонатдаги ўхшашлик бежиз эмасдир. Чунки, уларнинг барчаси бир мадрасани битирган эдилар. Бу мадраса - Расулulloх соллalloху алайҳи ва салламнинг мадрасаси эди. Уларнинг суйган одами эса - Расулulloх соллalloху алайҳи ва саллам эдилар. Имом Абдулҳакам раҳимахуллоҳ бизга у ва унинг матонатли дўстлари бошидан кечирган ушбу ҳодисани шундай баён қилмоқда:

"Амр ибн Ос розияллоху анхунинг қалъани фатҳ этиши кечикиши билан Зубайр розияллоху анху: "Мен жонимни Аллоҳга атадим ва шу йўл билан Аллоҳнинг мусулмонларга фатҳ беришини умид қиламан"- деди.

Сукул-Ҳамам тарафидан қалъага бир нарвон тиклади ва ундан юқорига чиқди. Шерикларига такбирини эшитганларида у билан бирга такбир айтишларини таъкидлади.

Қалъадагилар Зубайр розияллоху анхунинг қалъа ичига кириб, қиличини суғуриб, такбир айтгунига қадар пайқамадилар. Барча мусулмонлар дўстлари нарвонга чиқиш учун шошилдилар. Амир Амр ибн Ос розияллоху анху нарвоннинг синишидан кўрқиб, уларнинг олдига ўтди.

Зубайр ва у билан бирга бўлганлар ҳужумга ўтдилар ва баралла такбир айтдилар. Ташқаридаги мусулмонлар ҳам такбир айтдилар. Душманлар барча мусулмонлар қалъа ичида эканида ҳеч шубҳа қилмадилар. Шунинг учун ҳам, тумтарақай чор атрофга қоча бошладилар.

Зубайр розияллоху анху ва унинг шериклари дарвоза томон юриб, уни очдилар. Шундай қилиб мусулмонлар қалъани кўлга киритдилар" ("Футуху Миср ва ахбаруха", 52).

8. Нуъмон ибн Муқаррин розияллоху анхунинг Аллоҳ таолога мусулмонларга зафар бериши ва ўзига шаҳидликни насиб этиши учун ёлбориши

Наҳованд жанггида ҳам Аллоҳ ва расулини самимий суйган бошқа бир кишини кўрмоқдамиз. У мусулмонларга зафар, ўзига эса шаҳидликни насиб

этиши учун Аллоҳ таолога ёлбориб дуо қилмоқда. Ҳофиз Заҳабий раҳимахуллоҳ у ҳолатни қуйидагича тасвирламоқда:

"Наҳованд жангида икки тараф тўқнашганида Нуъмон ибн Муқаррин розияллоҳу анху: "Агар ўлсам, менга қараманглар! Мен бир дуо қиламан, ортидан "Омийн!" дейсизлар: Аллоҳим мусулмонларга зафар бериш билан бирга менга шаҳидликни насиб эт!, деди. Ҳамма: "Омийн!", деди.

Илк шаҳид Нуъмон ибн Муқаррин розияллоҳу анху бўлди. ("Тарихул-Ислам", 225). Аллоҳ ундан рози бўлиб, лойиқ мукофотлар билан хушнуд этсин.

Бошқа ривоятда Нуъмон ибн Муқаррин розияллоҳу анху: "Аллоҳим, динингни азиз қил! Қулларингга ёрдам эт, Нуъмонни эса динингни азиз қилиш ва қулларингга ёрдам этиш билан бирга шаҳид қил!"- деди. ("ал-Камил фит-тарих", 3/5).

Дуонинг ҳайратомузлигига қаранг! Бундай нарсаларга сабр-бардошлилар ва улкан насибадорларгина муяссар қилинади.

9. Мусулмонларнинг Аллоҳ йўлида жонларини фидо қилиш иштиёқлари

Бу аломатга доир мисолларни Убода ибн Сомит розияллоҳу анхунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни самимий суйган мусулмонларнинг ширк йўқ бўлиб, дин ёлғизгина Аллоҳники бўлгунига қадар Аллоҳ йўлида жонларини фидо қилиш истакларини тилга олар экан, сўзлаган ушбу сўзлари билан яқунламоқчиман. Убода ибн Сомит розияллоҳу анху деди:

"Орамизда шаҳидликни насиб этиши ҳамда юрти, тупроғи, оиласи ва болачақаларига қайтармасликни Аллоҳ таолога қилган дуосида сўрамаган бирон кимса йўқ эди. Ҳеч биримиз орқамизда ташлаб келганларимизни ўйламас эдик. Чунки, ҳар биримиз аёлимиз ва фарзандларимизни Аллоҳга омонат қилиб ташлаб келган эдик. Биз фақат келажакда қаршимиздан чиқадиган нарсалар ҳақидагина ўйлар эдик". ("Футуҳу Миср ва ахбаруҳа", 54).

Биз ҳам шундаймизми?!

Аллоҳим, бизларни ҳам улар каби қил! Омийн, ё Роббал-Олабийн!

Хотима

Мендек заиф қулига ушбу таълифни яқунлаш неъматини ато этган Аллоҳга ҳамдлар бўлсин. Мен Ундан ушбу амалимни қабул қилишини ўтиниб сўрайман. Бу амалдан бир неча нуқта намоён бўлмоқда. Уларнинг баъзилари қуйидагилардир:

1. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни жонимиз, фарзандларимиз, ота-онамиз, хотинимиз, бойлигимиз ва барча инсонлардан кўра кўпроқ суюшимиз керак.

2. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суюш дунёда иймон тотини хис этиш ва охиратда эса Унга ҳамсухбат бўлиш сабабларидандир.

3. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни суйишнинг бир неча аломатлари бўлиб, улардан баъзилари қуйидагилардир:

а) Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кўриш ва у билан бирга бўлишни орзу қилиш. Булардан маҳрум қолиш ва қўлдан чиқаришни энг катта мусибат деб ҳисоблаш.

б) Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун жон ва мол-дунёни фидо қилиш учун ҳозир-нозир бўлиш.

в) Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг буйруқларига итоат қилиб, таъқиқларидан тийилиш.

г) Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг суннатларини амалга ошириб, у олиб келган шариатни ҳимоя қилиш.

4. Саҳобаи киром Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга нисбатан муҳаббатларида самимий эдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юзларига боқиш ва у билан бирга бўлиш, улар учун дунёдаги барча нарсадан кўра севимлироқ эди. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун жон ва мол-дунёларини фидо қилишни бахту-саодат деб билар эдилар. Шунингдек, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг буйруқларига итоат этишар ва таъқиқларидан зудлик билан узоқлашар эдилар. Улар Унинг суннатини амалга ошириш ва Аллоҳ юборган шариатни ҳимоя қилиш учун бебаҳо жонларини арзимас нарсадек фидо қилдилар.

Аввало ўзимга, сўнгра мусулмон биродарларимга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни севиш борасида саҳобаи киромлардан ўрнатилган олишларини тавсия этаман. Чунки, куруқ даъвонинг ўзи даъвогарга зарар бериши мумкин, бироқ ҳеч фойда бермайди.

Пайғамбаримиз, унинг оиласи, саҳобалари ва унга яхшилик билан эргашганларга Аллоҳнинг салавоту саломлари бўлсин. Дуомиз охирида: Барча Оламлар Роббиси бўлган Аллоҳга ҳамдлар бўлсин!, деймиз.

Таълифда фойдаланилган манбалар

1. Абу Бакр Жобир Жазоирӣ, Айсарут-Тафосир, 1407 х.й.
2. Ибн Касир, ал-Бидая ван-Ниҳая, Байрут, 1394 х. й.
3. Аҳмад Абдурраҳмон Банно, Булуғул-амоний мин асрорил-фатҳир Роббаний, Қоҳира.
4. Ҳофиз Заҳабий, Тарихул-Ислом, тадқиқ: д. Умар Абдуссалом Тадмурий, Байрут, 1407.
5. Тариху Халифат ибни Ҳайёт, тадқиқ: д. Акрам Зиё Умарий, Риёз, 1405.
6. Ибн Жарир Табарий, Тарихул-умам вал-мулук, тадқиқ: Абул-Фазл Иброҳим, Байрут.
7. Абу Абдуллоҳ Қуртубий, ал-Жомеъ ли аҳкамил-Қуръан, Байрут, 1965.
8. Абул-Қосим Жоруллоҳ Замахшарий, ал-Кашшоф, Байрут.
9. Ибн Ҳазм, Жавомийъус-сийра, тадқиқ: д. Эҳсон Аббос ва д. Носируддин Асад, Покистон, 1401.
10. Ибн Қоййим Жавзийя, Зодул-маъод фий ҳадйи хойрил-ибод, Байрут-Қувайт, 1407.
11. Ҳофиз Заҳабий, Сияру аъламин-нубалаи, Байрут, 1402.
12. Имом ибн Ҳиббон Бустий, ас-Сийратун-набавийя ва ахбарул-хулафаи, Байрут, 1402.
13. Ибн Ҳишом, ас-Сийратун-набавийя, муқаддима ва ҳошия: Тоҳо Абдурауф Саъд, Мактабатул-куллийятил-Азҳарийя.
14. Д. Абдулкарим Зиё ал-Умарий, ас-Сийратун-набавийя ас-Саҳиха, Мадина, 1412.
15. Имом нававий, Шарҳу Муслим, Байрут, 1401.
16. Имом Жавҳарий, ас-Саҳих Тажул-луға ва сихахул-арабийя, тадқиқ: шайх Абдулғафур Аттор, Байрут, 1399.
17. Имом Бухорий, Саҳихул-Бухорий маа Фатҳил Барий, Риёз, Рисалату идаратил-буҳусил-илмийя.
18. Муҳаммад Носируддин Албоний, Саҳиху Сунани Аби Довуд, Риёз, 1409.
19. Муҳаммад Носируддин Албоний, Саҳиху Сунани ибн Можа, Риёз, 1986.
20. Муҳаммад Носируддин Албоний, Саҳиху Сунанин-Насоий, Риёз, 1409.

21. Имом Муслим ибн Ҳажжож Қушайрий, Саҳиҳу Муслим, тадқиқ: Муҳаммад Фуод Абдулбоқий, Риёз, Рисалату идаратил-буҳус..., 1409.
22. Ибн Саъд, ат-Табақотул-Кубро, Байрут, 1388.
23. Бадруддин Айний, Умдатул-Қорий шарҳу Саҳиҳил-Бухорий, Байрут.
24. Ибнул-Жавзий, Ғарибул-Ҳадис, тадқиқ: Д. Абдулмутеъ Амин Қалажи, байрут, 1405.
25. Ҳофиз ибн Ҳажар, Фатҳул-Борий, риёз, Рисолату идаратил-буҳус... .
26. Аҳмад Абдурраҳмон Банно, ал-Фатҳур-Раббоний фий тартиби Муснадил-Имам Аҳмад ибн Ҳанбал, Қоҳира.
27. Абул-Қосим Абдурраҳмон ибн Абдуллоҳ ибн Абдулҳакам, Футуҳу Миср ва ахбаруҳа, муқаддима ва тадқиқ: шайх Муҳаммад Субайх, Қоҳира.
28. Ибнул-Асир, ал-Камил фит-Тарих, Байрут.
29. Ибн Манзур ал-Африқий, Лисанул-араб ал-Мухит, нашрга тайёрловчи ва тартиблаган: Юсуф Ҳайёт, Байрут.
30. Нуруддин Ҳайсамий, Мажмаъуз-завоид ва манбаъул-фаваид, Байрут, 1402.
31. Муҳаммад Носир Рифоъийнинг мухтасар ва таълиқи ила Мухтасару тафсири ибн Касир, Риёз, 1408.
32. Абу Абдуллоҳ Ҳоким, ал-Мустадрок алас-Саҳиҳайн, Байрут.
33. Имом Аҳмад ибн Ҳанбал, ал-Муснад, тадқиқ: шайх Аҳмад ибн Муҳаммад Шокир, Миср.
34. Абу Яъло Мавсилиий, Муснад, тадқиқ ва таҳриж: шайх Ҳасайн Салим Асад, дамашқ, 1404.
35. Ёқутул-Ҳамавий, Муъжамул-булдан, тадқиқ: шайх Фарид Абдулазиз Жундий, Байрут, 1410.
36. Аҳмад Абдурраҳмон Банно, Минҳатул-Маъбуд фий тартиби Муснадит-Таёлисий Аби Довуд, Байрут, 1400.
37. Имом Молик, Муваттаъ, тадқиқ: муҳаммад Фуод Абдулбоқий, Миср, 1370.
38. Ибнул-Асир, ан-Ниҳоя фий ғарибил-ҳадиси вал-асар, тадқиқ: шайх Тоъир Аҳмад Зовий, шайх Маҳмуд муҳаммад ат-Таносий, ал-Мактабатул-исламийя.

Таржима 17 / 10 / 2005 йилда яқунланди.

Мавзу [Ислом Нури](#) веб саҳифасида нашр қилинган